

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

DR. GALAMBOS HENRIETT

Jegyzet a múzeumi menedzsment és dokumentáció c. előadáshoz

egyetemi jegyzet

ISBN 978-963-308-235-5

Budapest, 2015.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető

1. Kis jogtörténelem

2. A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény és az ahhoz kapcsolódó jogszabályok vizsgálata

2.1 A kulturális javak definíciója

2.2 Védettség

2.3 Kivitel

3. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény és az ahhoz kapcsolódó jogszabályok vizsgálata

3.1 A muzeális intézmény szakmai besorolása

3.2 A múzeum definíciója

3.3 A muzeális intézményekre vonatkozó általános szabályok

3.4 A múzeum feladata

3.4.1 Gyűjteménygondozás/gyarapítás

3.4.2 Gyűjteménygondozás/nyilvántartás

3.4.3 Tudományos feldolgozás és publikálás

3.4.4 Hozzáférhetővé tétel/kutatás

3.4.5 Hozzáférhetővé tétel/állandó és időszakos kiállítások biztosítása

3.4.5.1 A kölcsönzés folyamata a releváns dokumentumok tükrében

3.4.5.2 A műtárgyakban okozott károokra nyújtott fedezet

3.4.5.3 Kiállítási garancia, kiállítási viszontgarancia

3.4.5.4 Közbeszerzések

3.4.5.5 Gyűjteményi mobilitás

3.4.5.6 Jogi immunitás

3.5 Felhatalmazások

4. Nemzetközi szervezetek

4.1 UNESCO

4.2 ICOM

4.3 Európai Unió

4.4 Európa Tanács

4.5 NEMO

4.6 Bizot csoport

5. Nemzetközi Egyezmények

Az 1954. évi Hágai Egyezmény és két kiegészítő jegyzőkönyve

1957. évi 14. tvr: a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában

Az 1970. évi UNESCO Egyezmény

1979. évi 2. tvr. a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének, és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről

Az 1995. évi Unidroit Egyezmény

2001. évi XXVII. tv. a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról

Az Európai Kulturális Egyezmény

Európai Egyezmény a kulturális tulajdonra vonatkozó sérelmekről

Bibliográfia

Bevezető

Kulturális örökségünk védelme és megőrzése – akárcsak természeti kincseink, környezetünk védelme – állandó és felelősségteljes kormányzati és társadalmi kötelezettség, mely egyben minden nemzet egyetemes kötelezettsége is. A második világháború után megalkotott 1954. évi Hágai Egyezmény kimondja, „hogy a kulturális javakban okozott károk az egész emberiség kulturális örökségének megkárosítását jelentik, minthogy mindegyik nép hozzájárult a világ kultúrájához.” Ennek értelmében tehát, amennyiben valamely nemzet saját kulturális örökségét pusztítja el vagy hagyja elpusztulni, az egész emberiség kulturális örökségét is megkárosítja.

Bár a műemlékek, műtárgyak megóvására már az ókortól kezdve történtek intézkedések, a 18. század végéig többnyire az uralkodói kincstárak gyarapítására hoztak rendeleteket. A romantika korában a művészettörténet fejlődésével egyértelművé vált, hogy a műtárgyvédelemnek már nem elsősorban uralkodói érdekeket, hanem a társadalom érdekeit kell szolgálnia. Ebből az eszméből nőttek ki a 19. század folyamán Európa-szerte a múzeumok is. A legtöbb európai ország nemzeti múzeumi uralkodói gyűjteményekből jöttek létre pl. a Louvre vagy a Kunsthistorisches Museum. Ezt követően alapították meg a helyi – tartományi, megyei és városi – múzeumokat is.

Az európai gyűjteményekben őrzött műtárgyak száma a századok során folyamatosan növekedett: olyannyira, hogy a múzeumok mostanra már nem képesek sem kiállítani, sem kutatni a hozzájuk tartozó gyűjtemény valamennyi darabját. Az Európai Unió által felkarolt gyűjteményi mobilitás elve a gyűjteményekhez való legteljesebb hozzáférés biztosításához javasol elméleti és gyakorlati megoldásokat, arra ösztönözve Európa múzeumait, hogy 21. századi gyűjtemény-menedzsment stratégiákat dolgozzanak ki.

Egy múzeumi gyűjteményekkel foglalkozó művészettörténésznek a művészettörténetre vonatkozó tudományos ismereteken túl birtokában kell lennie más területekre vonatkozó tudásnak, így pl. jogi, gazdasági, biztonsági normáknak is, annak érdekében, hogy felelősséggel és épségben tudja átörökíteni a rábízott és közpénzekből fenntartott kulturális örökséget a következő generációkra is.

E jegyzet segítséget kíván nyújtani ahhoz, hogy átláthatóbbá váljon a hallgatók számára a múzeumi menedzsment összetett területe.

1. Kis jogtörténelem

A kulturális javak jogi védelmének szükségessége egyrészt a háborúkban, másrészt béke idején mutatkozott meg. Míg az első esetben a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme volt a szabályozás fő oka, béke idején a földből előkerült dolgok, a kincsleletek jogi sorsát kellett rendezni.

A műemlék- és műtárgyvédelmi intézkedések céltudatosan és nagyobb hatállyal a 19. század eleje óta érvényesültek, amikor is Franciaországból kiindulva Európa valamennyi állama törvényhozási vagy közigazgatási úton gondoskodott kulturális öröksége számbavételéről, védelméről, megőrzéséről.

A kulturális örökség védelmének hatékonyságát alapvetően meghatározza az adott ország törvényi és intézményi háttere, a védelem érdekében kialakított rendszer milyensége.

Magyarországon e törvényi és intézményi háttér kialakulásának fő állomásai a következők:

- **1881. évi XXXIX. tv. a műemlékek fenntartásáról**

1872-ben megalakult a Műemlékek Ideiglenes Bizottsága, s 1881-ben elfogadták a műemlékek fenntartásáról szóló törvényt, mely az „ingatlan műemlékeket” a törvény védelme, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alá helyezte. A beterjesztett törvényjavaslat – hasonlóan más európai törvényekhez – a történeti, művészeti vagy tudományos értékű ingó javakról is rendelkezett, de az elfogadott törvény hatálya mégsem terjed ki ezekre. Nehezen rendezhető jogi kérdésnek mutatkozott ugyanis a magántulajdonban lévő javak védelme. Ezzel a helyzettel megteremtődött Magyarországon az ingó és ingatlan kulturális örökség szétválasztásának évtizedekig hatályban volt, Európában szokatlan hagyománya. Az ingó kulturális örökség védelméről szóló törvény megalkotása napirenden maradt. A törvény tervezete 1911-ben készült el, de ennek elfogadására már csak az I. világháború után kerülhetett sor.

- **1922. évi XIX. törvénycikk a nagy nemzeti közgyűjteményeink önkormányzatáról és személyzetükről**

Ez a törvény rendelkezik a nemzeti közgyűjteményekről, mely létrehozta az Országos Magyar Gyűjteményegyetemet.

- **1929. évi XI. törvénycikk a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéseiről**

A nemzeti múzeumok jogi sorsát rendezi e jogszabály azzal, hogy az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa felügyelete alá helyezi őket. E törvény szól az ingó kulturális javak védelméről is, mely feladatot ugyancsak a Tanácsra ruházza át.

- **1934. évi VIII. törvénycikk a Magyar Nemzeti Múzeumról**

A törvény a gyűjteményegyetem korábbi nevét Magyar Nemzeti Múzeumra változtatja, míg a Tanács a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsa nevet kapja változatlan feladattal. A gyűjteményegyetembe tartozó intézmények terén történt csupán változás.

■ **1949. évi 13. számú törvényerejű rendelet a múzeumokról és a műemlékekről**

Az 1881. és 1934. között megalkotott „törvénykoszorút” ez a tvr. helyezte hatályon kívül, megszüntetve a Magyar Nemzeti Múzeum önkormányzati szervezetét, melynek vagyona az államkincstárra szállt át, a Nemzeti Múzeum szervezetébe tartozó nemzeti közgyűjtemények pedig önálló intézménnyé váltak. Ez a tvr. rövid időre hazánkban is megvalósította az ingó és ingatlan kulturális örökség egységes kezelését.

■ **1963. évi 9. törvényerejű rendelet a muzeális emlékek védelméről**

Ez a tvr. hozta létre a megyei (tanácsi) múzeumi szervezetet, melynek hatálya viszont már nem terjed ki a műemlékekre. A többcsatornás finanszírozás, presztizs versengés a megyék között nagy fejlődést hozott, melynek köszönhetően a 60-as, 70-es évek volt „a magyar múzeumok aranykora”.

A 60-as években hozott törvények ugyanakkor évtizedekig megosztják az ingó és ingatlan kulturális örökség kezelését, hiszen nem csupán különböző törvények, hanem különböző tárcák felügyelete és irányítása alá helyezték azokat.¹

Az 1989 után hazánkban bekövetkezett társadalmi és gazdasági változások után a kulturális javak jogi védelme terén is szükségessé vált a törvények megújítása.

■ **1997. évi CXL. számú törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről**

Az azóta többször érdemben módosított törvény a megyei önkormányzatok fenntartásába adta át a megyei múzeumi szervezeteket és a megyei önkormányzatok tulajdonába adta át a gyűjteményeket. Megnevezte az országos múzeumokat (egy kivételével a Magyar Állam fenntartásában) és létrehozta a Kulturális Örökségvédelmi Igazgatóságot, mint hatóságot. A törvény – a jegyzet megjelenésekor – hatályos rendelkezéseit a jegyzet 3. pontja tartalmazza.

■ **2001. évi LXIV. számú törvény a kulturális örökség védelméről**

A 2001. évi törvény legnagyobb vívmánya, hogy újra egységesen kezeli a nemzeti kulturális örökség elemeit, így a régészeti örökséget, a műemlékvédelmet és a kulturális javak védelmét. A törvény hatálya a kulturális örökség elemeire, valamint az ezekkel kapcsolatos minden tevékenységre, személyre és szervezetre terjed ki.

---

¹ Mihály Mária: Műemlék- és műtárgyvédelem a törvények tükrében, in Magyar Műemlékvédelem 1997, pp 271-278,

2. A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv.) és az ahhoz kapcsolódó jogszabályok vizsgálata

2.1 A kulturális javak definíciója

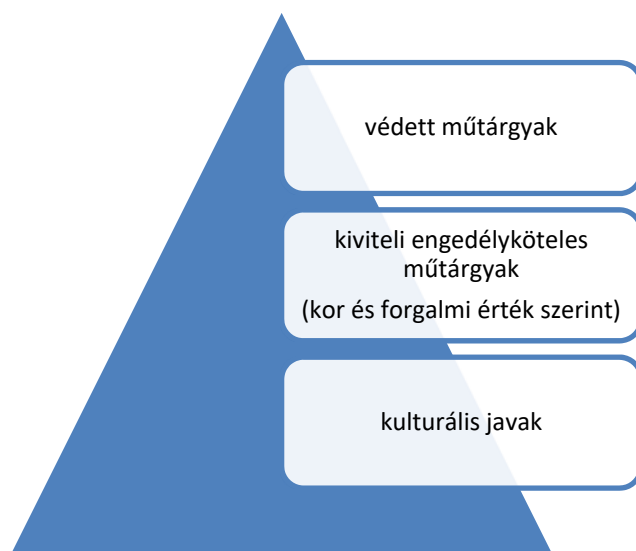
Kulturális javak (Kötv.def.): az élettelen és élő természet keletkezésnek, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi és hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével – valamint a művészeti alkotások.

Az egykori Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ (jogutódja a Miniszterelnökség, a továbbiakban: hatóság) által kiadott segédlet értelmében, az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatát is figyelembe véve a *művészeti alkotások* viszonylag egyszerűbb értelmezésén túl a *kiemelkedő és jellemző emlékek* körébe olyan tárgyak tartoznak, amelyek rendelkeznek a gyűjteményben való elhelyezés feltétlenül szükséges jellemzőivel, vagyis:

- viszonylag ritkán lelhetők fel,
- rendszerint nem használják eredeti rendeltetésüknek megfelelően
- a hasonló használati értékű tárgyak szokásos kereskedelmi forgalmától eltérő, különleges ügyletek keretében cserélnek gazdát
- komoly értéket képviselnek²

Vita esetén a hatóság dönti el, hogy a tárgy a kulturális javak körébe tartozik-e.

A kulturális javak jogi védelmének különböző szintjei

2.2 Védettség

Vonatkozó jogszabályok

² http://www.forsterkozpont.hu/dokumentumok/mutargyak/kulturalis_javak_fogalommagyarazata-2007.pdf

- 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről
- 57/2013. (VIII. 7.) EMMI rendelet a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól

A kulturális örökség pótolhatatlan elemeit különleges védelemben kell részesíteni, melynek nemzetközileg is általános, hazánkban is hagyományos módja a „védetté nyilvánítás”. Magyarországon 1929 óta mondanak ki védettséget, mely hatáskört a törvény az 1922-ben létrehozott Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsához telepítette. A 60-as évektől 1997-ig nem miniszteriális szerv vagy központi hatóság végezte a védetté nyilvánítással kapcsolatos feladatokat, hanem a szakmai és egyben hatósági feladatokat is ellátó országos múzeumok, melyek egymástól függetlenül, központi koordináció híján védték és tartották nyilván a gyűjtőkörükbe tartozó műtárgyakat. Tevékenységük eredményeképp a védett műtárgyak száma több tízezres állományra duzzadt. Ilyen óriási műtárgyállománynak megfelelő védelmet biztosítani lehetetlen feladatnak bizonyult, sem az adatváltozások nyilvántartása, sem a törvény által előírt helyszíni szemlék végrehajtása nem történhetett meg teljeskörűen. A gyakorlatban a védett műtárgyállomány jelentős része így nem volt nyomon követhető, feltehetően több védett műtárgy engedély nélkül elhagyta az országot. E megfontolások alapján vált szükségessé a korábban védetté nyilvánított műtárgyállomány felülvizsgálata, mely feladat letéteményese – egyéb hatósági feladatok ellátása mellett – a tagállam területéről jogellenesen kiszállított kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról szóló 93/7/EGK irányelv rendelkezéseinek megfelelően az 1997. évi múzeumi törvény által létrehozott központi hatóság, a Kulturális Örökség Igazgatósága³ volt.

A védett műtárgyak csoportjai a jelenleg hatályos törvényi szabályozás alapján:

1. *Ipso iure*⁴ védettek a muzeális intézményekben, a levéltárakban, a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumokban, valamint a könyvtárakban muzeális dokumentumként (...) nyilvántartott kulturális javak.
2. *A Hivatal eljárásának eredményeképp védettek* a kulturális örökség pótolhatatlan és kiemelkedő jelentőségű javai, gyűjteményei.

A védetté nyilvánítási eljárásban a kulturális javak közül pótolhatatlannak és kiemelkedő jelentőségűnek minősülnek különösen:

- kiemelkedő alkotóművész életművének vagy alkotói korszakainak meghatározó alkotásai,
- olyan kulturális javak, amelyek jellemzően képviselik az adott korszak, esemény, szervezet, személyiség vagy hely jelentőségét,
- azon kulturális javak, amelyek egy-egy kulturális területnek egy-egy ágát, illetve korszakát képviselik, és amelyekből kevés példány ismert,

³ később Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2012-től Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ

⁴ a törvény erejénél fogva

- azon kulturális javak, amelyek jelentőségét egy meghatározott környezethez fűződő kapcsolatuk adja (pl. műemlékek ingó tartozékai, természettudományi anyag).

A védett kulturális javakkal kapcsolatban 2014. március 15-től további két védelmi kategóriát vezet be a Kötv:

3. a *nemzeti érdekű nyilvános gyűjtemény* és a

4. *közérdekű kulturális érték*

kategóriákat. A hatóság indokolása szerint a módosítás oka az volt, hogy az elmúlt évtizedekben végbement társadalmi és gazdasági változások eredményeképp az állami közgyűjtemények mellett jelentős számban jöttek létre és váltak a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé egyházi, magántulajdonú, alapítványi és egyéb formában működő jelentős gyűjtemények, melyek számára sok esetben a korábbi két kategória nem biztosított megfelelő kereteket.

A hatóság a tulajdonos vagy a tárgyak kezelésére jogosult kérelmére nemzeti érdekű nyilvános gyűjteményként nyilvántartásba veszi azt a kiemelkedő tudományos vagy kulturális jelentőségű gyűjteményt vagy tárgyegyüttest, amely egyértelmű azonosításra alkalmas képi és leíró nyilvántartással rendelkezik, és legalább egy eleme védetté nyilvánított.

A nemzeti érdekű nyilvános gyűjtemény kutatói és látogatói hozzáférését évente legalább 24 napon, naponként legalább négy órában biztosítani kell.

A hatóság a tulajdonos vagy a tárgyak kezelésére jogosult kérelmére közérdekű kulturális értéként nyilvántartásba veszi azokat a tárgyakat amelyek vagy amelyeknek egyes darabjai egyenként nem minősülnek a kulturális javak körébe tartozó tárgyaknak, ugyanakkor együttesként vagy önmagukban is hordozhatnak olyan jellemzőket, melyek alapján indokolt már a kulturális érték megnevezéssel illetni. E tárgyak esetében az azonosításra alkalmas nyilvántartáson túl a nyilvános hozzáférést a tulajdonos által meghatározott módon évente 12 napon kell biztosítani.

Nem lehet védetté nyilvánítani

- az alkotójuk tulajdonában lévő,
- az országba visszaviteli kötelezettséggel behozott, valamint
- a magyar kultúrtörténeti vonatkozással nem rendelkező, a tulajdonos (birtokos) által bizonyítottan 50 évnél nem régebben az ország területére került kulturális javakat.

Védetté nyilvánításra javaslatot bárki tehet.

A kulturális javak védetté nyilvánítására irányuló eljárás hivatalból indul. Az eljárás alá vont kulturális javak ideiglenesen védettek, rájuk a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni. Az ideiglenes védettség az eljárás jogerős befejezéséig áll fenn.

A védési eljárás részeként a vonatkozó EMMI rendelet mellékletében meghatározott gyűjtőkör szerint illetékes közgyűjtemények szakértőként működnek közre, de a hatóság megítélése szerint további szakvéleményeket is bekérhet.

A Kulturális Javak Bizottsága a kulturális javakkal kapcsolatos hatósági és egyéb szakmai döntések előkészítésében segíti a kulturális javak hatóságának munkáját és a miniszter egyéb szakmai feladatait. A Kulturális Javak Bizottsága nyolctagú testület, amelynek egy-egy tagját a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Művészeti Akadémia, a Magyar Nemzeti Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár, a Szépművészeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Levéltár, valamint a Magyar Műkereskedők és Galériák Országos Szövetsége javaslata alapján 2 évre a miniszter kéri fel, további egy tagját 2 évre a miniszter kéri fel.

A védetté nyilvánított kulturális javakkal kapcsolatos különleges előírások (Kötv. 51. §) a tulajdonátruházásra, az állagvédelemre, illetve a szemle tűrésére vonatkozóan az alábbiak:

- Védetté nyilvánított kulturális javak tulajdonjogát átruházni csak írásbeli szerződés alapján lehet.
- Védetté nyilvánított gyűjteményhez tartozó tárgy vagy védetté nyilvánított tárgye gyűttes bármely darabjának elidegenítéséhez vagy őrzési helyének 90 napot meghaladó megváltoztatásához a hatóság előzetes hozzájárulása szükséges.
- Ellenérték mellett történő tulajdonátruházás esetén az államot elővásárlási jog illeti meg. Az állam elővásárlási jogát a hatóságon keresztül gyakorolja.
- A védetté nyilvánított kulturális javak kereskedelmi forgalomban - így különösen árverésen - történő átruházása esetén (...) e tény bejelentésére a kereskedő és a tulajdonos is köteles. Ez a rendelkezés irányadó abban az esetben is, ha a védettség ténye később jut a tulajdonos (birtokos) tudomására.
- A védetté nyilvánított kulturális javak tulajdonosa (birtokosa) köteles a javakat épségben fenntartani, őrzésükről, szakszerű kezelésükről és megóvásukról gondoskodni.
- A védetté nyilvánított kulturális javakat és a védetté nyilvánító határozatban foglaltak betartását a hatóság a helyszíni ellenőrzés keretében jogosult ellenőrizni. Ha a hatóság hatósági ellenőrzés alapján lefolytatott ellenőrzése során megállapítja, hogy a védetté nyilvánított kulturális javak körébe tartozó tárgy őrzési helye ismeretlen, a Kötv. 2014. január 12-től hatályos módosítása értelmében, az őrzési hely megállapítása érdekében elrendeli annak körözését.

A hatóság nyilvántartásba veszi a védett műtárgy mindenkori tulajdonosának adatait, ezen adatokban bekövetkezett változásokat a tulajdonos (birtokos) haladéktalanul, de legkésőbb a tudomására jutástól számított 8 napon belül köteles bejelenteni a hatóságnak.

A fentiekén túl kiviteli korlátozások tekintetében Magyarország területéről végleges kiviteli tilalom vonatkozik a védett kulturális javakra, ideiglenes kivitel pedig csak indokolt esetben (kiállítás, restaurálás, tudományos kutatás) lehetséges.

A Kötv. értelmében a védetté nyilvánított kulturális javak tulajdonosait kötelezettségeikre tekintettel a külön jogszabályban meghatározott támogatások és kedvezmények illetik meg, ezen támogatások és kedvezmények meghatározása azonban még a mai napig nem történt meg.

A hatóság a kulturális javak védettségét megszünteti, ha

- a védetté nyilvánítás indokai nem állnak fenn,
- a védett gyűjteményből vagy tárgyegyüttesből kikerült tárgy egyedi jelentősége a védettség fenntartását nem indokolja, vagy
- a tárgy megsemmisült.

A hatóság a kulturális javak védettségét megszüntetheti, ha a tárgy végleges külföldre történő kivitelét nemzeti kulturális érdek indokolja. A védettség megszüntetése tekintetében nemzeti kulturális érdeknek minősül, ha a tárgy végleges külföldre történő kivitele közérdekből történik, és a széles körű bemutatást, valamint hozzáférést biztosítja.

A védetté nyilvánított kulturális javak védettségének megszüntetésére a védetté nyilvánítási eljárásra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

2.3 Kivitel

Vonatkozó jogszabályok

- *2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről*
- *14/2010. (XI.25.) NEFMI rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről*
- *2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról*
- *A Tanács 116/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a kulturális javak kiviteléről*

- *A Bizottság 752/93/EGK rendelete (1993. március 30.) a kulturális javak kiviteléről szóló, 3911/92/EGK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó rendelkezések megállapításáról*
- *A Tanács 93/7/EGK irányelve (1993. március 15.) a tagállam területéről jogellenesen kiszállított kulturális tárgyak visszaszolgáltatásáról, valamint az Európai Parlament és a Tanács 2014/60/EU irányelve (2014. május 15.) a tagállamok területéről jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról*
- *1979. évi 12. törvényerejű rendelet az oktatási, tudományos és a kulturális jellegű tárgyak behozataláról szóló Lake Successben, 1950. november 22-én kelt megállapodás kihirdetéséről*

Kulturális öröksége védelmében a legtöbb ország rendelkezik a kulturális javak kiviteléről szóló jogszabályokkal, melyekben meghatározzák, hogy mely kulturális javak kivitelét köti engedélyhez, s melyek kivitelét tiltja meg.

Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 36. cikkelye (korábbi 30. cikk) értelmében a tagállamok továbbra is megtarthatják a kulturális javak exportjáról rendelkező nemzeti törvénykezésüket, s maguk határozhatják meg, hogy az ország területéről, vagy a közösség külső határán milyen értékeket engednek ki, illetve milyen értékek kivitelét tiltják meg. Azt azonban figyelembe kell venni, hogy az ilyen korlátozások nem lehetnek önkényes hátrányos megkülönböztetés vagy az álcázott kereskedelmi korlátozás eszközei a tagállamok között. Ezért a tagállamoknak gondoskodni kell arról, hogy ésszerű egyensúlyt teremtsenek a nemzeti kulturális örökség megóvása és az áruk szabad áramlása, mint alapvető szabadságjog érvényesülése között.

36. cikk

(az EKSz. korábbi 30. cikke)

A 34. és a 35. cikk rendelkezései nem zárják ki a behozatalra, a kivitelre vagy a tranzitárakra vonatkozó olyan tilalmakat vagy korlátozásokat, amelyeket a közérkölc, a közrend, a közbiztonság, az emberek, az állatok és növények egészségének és életének védelme, a művészi, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincsek védelme vagy az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme indokol. Ezek a tilalmak és korlátozások azonban nem lehetnek önkényes megkülönböztetés vagy a tagállamok közötti kereskedelem rejtett korlátozásának eszközei.

Az Európai Unió a belső határok lebontásának idejére (1993. január 1.) a nemzeti jogszabályok meghagyása mellett általános hatályú, kötelező erejű közösségi jogszabályokat is – rendeletet⁵, illetve irányelvet⁶ – alkotott a kulturális javak exportjáról, illetve a tagállamok területéről jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról.

Eredetileg a kulturális javak kiviteléről szóló, 1992. december 9-i 3911/92/EGK tanácsi rendeletet szól a kulturális javak kivitelének az Európai Unió külső határainál történő egységes ellenőrzéséről. Mivel e rendeletet több alkalommal jelentősen módosították, az áttekinthetőség és érthetőség érdekében a rendeletet 2009-ben kodifikálni kellett (116/2009/EK rendelet). A rendelet értelmében azokra a kulturális javakra kell kiviteli engedélyt kérni, amelyek beletartoznak a rendelet mellékletében felsorolt 15 *kategória* egyikébe és értékük eléri vagy meghaladja a rendelet mellékletében megadott *értékhatárt*. A 2001. évi LXIV. törvény 1. sz. melléklete ugyanezeket a kategóriákat veszi át, de alacsonyabb értékhatárokat rendel hozzá. (Az eredeti, 1992-ben meghozott rendelet megalkotásakor az *értékhatárok* meghatározása körül zajlott a legtöbb vita a tagállamok között, ami végül politikai kompromisszum eredményeképpen jött létre azzal, hogy majd a későbbiekben szerzett tapasztalatok alapján módosítják. A csatlakozási tárgyalásokon a magyar delegáció elmondta, hogy a magyar kulturális örökség összetételét tekintve mindig jelentős részt fognak képviselni a szerényebb műkereskedelmi értékű, de a magyar kultúra számára pótolhatatlan javak, és az irányelv mellékletében felsorolt kategóriák értékhatárainak leszállítását kérte.)

A kiviteli rendelet, illetve az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés 36. cikkelye együttes olvasatában egyértelműen cáfolható az állítás, miszerint a közösségi rendelet hatálya alá nem tartozó kulturális javak a közösség külső határán szabadon kivihetők, ebben az esetben ugyanis, ha szükséges, az illető tagország saját nemzeti rendelkezései lépnek életbe, és a kivitel a nemzeti törvénykezés előírásai szerint történik.

A rendelet mellékletében felsorolt kategóriákba tartozó kulturális javak kivitele a külső határon engedély bemutatásához van kötve. Az engedélyért annak a tagállamnak a kijelölt hatóságához kell folyamodni, amelyiknek a területén található a kulturális tárgy. Miután Magyarországon korábban a kiviteli engedélyeket nem hatóság, hanem a kijelölt közgyűjtemények adták ki, a rendelet értelmében a kiviteli engedélyek kiadására létre kellett hozni egy központi hatóságot. A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről szóló 1997. évi CXL. törvény rendelkezett 1998. július 1-jei hatállyal a Kulturális Örökség Igazgatósága létrehozásáról, ma ezt a feladatot a Miniszterelnökség Műtárgyfelügyeleti Irodája látja el.

Amennyiben a belső határok nélküli közösség területén az egyes tagállamok *nemzeti kincsnek* nyilvánított kulturális javai jogellenesen, azaz a 116/2009/EK rendelet, illetve a tagállam nemzeti törvényének

⁵ A rendelet általános hatállyal bír, teljes egészében kötelező és közvetlenül alkalmazandó valamennyi tagállamban.

⁶ Elvben az irányelv hatálybalépésének nincs közvetlen hatása a nemzeti jogszabályokra. Ehhez egy második műveletre is szükség van: az átültetésre. Az átültetést a tagállamok hajtják végre, amelynek során olyan nemzeti szabályokat fogadnak el, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy megfeleljenek az irányelv által előírt eredményeknek. A nemzeti hatóságok kötelesek tájékoztatni a Bizottságot ezekről az intézkedésekről.

megsértésével, egy másik tagállam területére kerülnek, a 2014/60/EU irányelv alapján vissza kell szolgáltatni azokat.

A nagyon eltérő nemzeti rendelkezések miatt a közösségi jogszabály nem határozza meg a művészeti, történelmi, régészeti értékű *nemzeti kincs* fogalmát, hanem ezt a tagállamok jogkörébe utalja, az Unió ugyanakkor jelentős szerepet vállal a tagállamok közötti együttműködés ösztönzése érdekében, hogy támogassa az európai jelentőségű kulturális örökség védelmét, amely örökségnek az ilyen nemzeti kincsek részét képezik. Az Európai Unió által készített jelentés szerint a nemzeti kincs fogalmának meghatározása szempontjából a tagállamok nagyon leegyszerűsítve két csoportra oszthatók: amelyek tágan és amelyek szűken értelmezik. Az előbbiek gazdag örökséget tudhatnak magukénak, többnyire exportáló országok, az utóbbiak talán kevésbé gazdag örökséggel, de jelentős műkereskedelemmel rendelkeznek.

A sokak által még az eredeti számmal ismert, 93/7/EGK tanácsi irányelv elsősorban azért szorult módosításra, mert az irányelv hatálya, vagyis a visszaadási kötelezettség korábban csak a mellékletben felsorolt kategóriákba tartozó, illetve az ahhoz rendelt értékhatárt elérő, vagy a fölötti értéket képviselő kulturális javakra terjedt ki.

A nemzeti kincs fogalmának magyarországi meghatározása is csak a tagállamok területéről jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról szóló, eredetileg 93/7/EGK számú irányelv 2014. évi módosításának alkalmával került be a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról szóló 2001. évi LXXX. törvénybe. Ennek értelmében :

művészeti, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincs: védett kulturális javak, valamint a régészeti leletek és a műemlékek műemléki értékkel rendelkező alkotórészei, tartozékai és berendezési tárgyai.

Magyarországon a korábbi szabályozás szerint csak hatósági engedély birtokában voltak kivihetők az országból a legalább ötvenéves kulturális javak. A 2014-től hatályos módosítás az engedélyköteles javak körének szűkítését teremti meg azzal, hogy bizonyos kulturális javak esetén a Kötv. 1. sz. mellékletében meghatározottak szerint bevezeti a forgalmi érték feltételét is. Az így 15 kategóriába sorolt műtárgyak esetén az ott megadott kor és forgalmi érték együttes alkalmazásával állapítható meg, hogy az adott tárgy kiviteléhez szükséges-e engedély kérni vagy sem.

A 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet értelmében a védett kulturális javak kiviteli engedélye iránti kérelemhez mellékelni kell:

a) A kivittel érintett tárgyra vonatkozó állami garanciavállalás, biztosítási szerződés vagy ezeknek megfelelő egyéb kötelezettségvállalást igazoló dokumentumokat;

- b) a múzeum nyilvántartásában szereplő, külföldre kölcsön adandó kulturális javak esetében a kölcsönadásról szóló, a kultúráért felelős miniszter által jóváhagyott szerződést;
- c) bizonyítani, hogy a kivitel nem veszélyezteti a kulturális érdekeket vagy a tárgy biztonságát (szállítás, állagmegóvás);
- d) indokolni, hogy a kivitel kulturális vagy tudományos célt szolgál.

A kiviteli engedély jogosultja a kivitt tárgyat legkésőbb az engedélyben meghatározott időtartam utolsó napján köteles visszaszállítani Magyarországra.

A kiviteli engedély jogosultja a kivitt tárgy Magyarországra történő visszaszállításának tényét annak megérkezésétől számított nyolc napon belül köteles a hatóság által rendszeresített, az engedélyes nevét, a kiviteli engedély számát és a visszaszállítás időpontját tartalmazó formanyomtatványon vagy elektronikus úrlapon bejelenteni a hatóságnak.

- *1979. évi 12. törvényerejű rendelet az oktatási, tudományos és a kulturális jellegű tárgyak behozataláról szóló Lake Successben, 1950. november 22-én kelt megállapodás kihirdetéséről*

E nemzetközi egyezményben részes államok – attól a céltől vezérelve, hogy „a népek kölcsönös megismerését, megértését a tömegek tájékoztatásának minden eszközével támogassák”, kötelezik magukat arra, hogy nem alkalmaznak vámot és más illetéket a behozatalkor vagy a behozatallal kapcsolatban az egyezmény mellekletében meghatározott könyvekre, kiadványokra és dokumentumokra, illetve az oktatási, tudományos és kulturális jellegű tárgyakra.

A szerződő államok továbbá kötelezik magukat arra, hogy minden lehető kedvezményt megadnak az olyan oktatási, tudományos és kulturális jellegű tárgyak behozatalához, amelyeket kizárólag azért hoznak be, hogy a behozatali ország illetékes hatóságai által engedélyezett nyilvános kiállításon bemutatásra kerüljenek, és amelyeket ezután ismét kiszállítanak. Ezek a kedvezmények magukban foglalják a szükséges engedélyek kiadását, a vámok, valamint az olyan belső adók és egyéb illetékek alóli mentesítést, amelyeket a behozatalkor szednek.

3. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Kultv.) vizsgálata

3.1 A muzeális intézmény szakmai besorolása

A Kultv. 37/A. § (7) bekezdése értelmében a muzeális intézmény szakmai besorolása szerint lehet:

- a) közérdekű muzeális kiállítóhely,
- b) közérdekű muzeális gyűjtemény,
- c) múzeum:

- ca) tematikus múzeum,
- cb) területi múzeum,
- cc) megyei hatókörű városi múzeum,
- cd) országos szakmúzeum,
- ce) országos múzeum.

3.2 A múzeum definíciója

Kultv. 42. § (1) A múzeum a kulturális javak tudományosan rendszerezett gyűjteményeiből álló muzeális intézmény, amely a kulturális javakat és a szellemi kulturális örökség elemeit tudományos, örökségvédelmi, oktatási és ismeretátadási céllal gyűjti, megőrzi, feldolgozza, kutatja és kiállítja, továbbá egyéb formákban közzé teszi. Tevékenységével elősegíti a természeti, társadalmi, művészeti, kulturális és tudományos összefüggések kutatását, megértését, nyomon követi azok jelenkori változásait és folytonos művelődésre ösztönöz.

3.3 A muzeális intézményekre vonatkozó általános szabályok

Kultv. 42. § (4) Az állami és a települési önkormányzat fenntartásában működő múzeum:

- a) szabad kapacitásai terhére kiállítások megrendezésével, kulturális javak kölcsönzésével, valamint tudományos, állományvédelmi és közönségkapcsolati tevékenységgel kapcsolatos szolgáltatást nyújthat,
- b) a fenntartó által jóváhagyott múzeumi küldetésnyilatkozattal⁷ rendelkezik, amely alapján szakmai tevékenységét folytatja,
- c) feladatait éves szakmai munka- és pénzügyi terv alapján végzi, tevékenységéről éves szakmai munkajelentést és pénzügyi beszámolót, valamint teljesítményértékelést készít.

3.4 A múzeum feladata

Kultv. 42. §(2) A múzeum feladata – a 37/A. §-ban meghatározottakon túlmenően – a működési engedélyében meghatározott gyűjtőkörébe tartozó kulturális javak

- a) gyűjteménygondozása, ennek keretében azok
  - aa) gyarapítása,

---

⁷ 1997. évi CXL. törvény 1. számú melléklete

Fogalmak

t) *Múzeumi küldetésnyilatkozat*: a múzeumok szakmai tevékenységét megalapozó írott dokumentum, amely az e törvényben meghatározott feladatok teljesítése érdekében a gyűjtemények, valamint a szakmai és tárgyi infrastruktúra alapján rögzíti a múzeum belső és külső adottságait, továbbá ennek alapján kijelöli helyi társadalmi szerepvállalásának stratégiai céljait.

ab) nyilvántartása,

ac) állományvédelme,

b) tudományos feldolgozása és publikálása,

c) hozzáférhetővé tétele, ennek keretében

ca) állandó és időszakos kiállítások biztosítása,

cb) közművelődési és múzeumpedagógiai programok és kiadványok biztosítása,

cc) a kulturális javak digitalizálása,

cd) a kutatási tevékenység biztosítása.

- *30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet az országos múzeum, az országos szakmúzeum, a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtár és az állami egyetem könyvtárának kiemelt feladatairól*

E rendelet tartalmazza múzeumok számára a Kultv. alapján ellátott feladataik körében a kiemelt feladatokat, valamint a kiemelt feladatok ellátásának rendjét.

A rendelet értelmében a múzeum a gyűjtőkörében, kiemelt feladatként

a) minőségi gyűjteményfejlesztést folytat,

b) tudásközpontként módszertani, tudományos, szolgáltató és archiválási feladatokat lát el,

c) képzési és továbbképzési tevékenységet végez,

d) részt vesz hazai és nemzetközi tudományos és szakmai együttműködésekben, különös tekintettel a határon túli magyar közösségekkel és intézményeikkel való együttműködésre,

e) elősegíti a társadalmi felzárkózást és a tiltott diszkrimináció csökkentését, célzott programjaival elősegíti a kulturális értékekhez való általános hozzáférés javítását, ennek keretében a hátrányos helyzetű területek és csoportok felzárkózását,

f) hozzájárul ahhoz, hogy az infokommunikációs kompetenciák mindenki számára hozzáférhetővé váljanak és ezzel csökkenjen a digitális írástudás hiánya,

g) hozzájárul a köznevelés eredményességéhez, valamint

h) részt vesz a Nemzeti Önkéntes Stratégia célkitűzéseinek megvalósulásában.

3.4.1 Gyűjteménygondozás/gyarapítás

A Kultv 37/B. § (1) bekezdése értelmében a muzeális intézmény gyűjteménye

a) régészeti feltárás,

b) természettudományi feltárás,

c) helyszíni gyűjtés,

- d) vétel,
- e) ajándékozás,
- f) öröklés,
- g) csere,
- h) a muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról szóló miniszteri rendeletben meghatározott átadás,
- i) saját előállítás vagy saját célú előállítatás, valamint
- j) egyéb - jogszabály alapján történő - muzeális intézményi elhelyezés révén gyarapítható.

A hazai és nemzetközi jogszabályok, illetve etikai elvek arra kötelezik a magyar múzeumokat, hogy szerzeményezési gyakorlatukat az alábbi elvek mentén alakítsák ki:

A muzeális intézmény gyűjteménygyarapítási tevékenysége során köteles:

- meggyőződni arról, hogy az átadó a kulturális javak tulajdonosa;
- a kulturális javak per-, teher- és igénymentesek, valamint
- a kulturális javak a hatályos jogszabályok betartásával kerültek ki a származási országból, illetve a hatályos jogszabályok betartásával kerültek az ország területére,
- elutasítani az olyan kulturális javak szerzeményezését, amelyek tudományos-szakmai okokból, vagy állapotuk folytán törzsgyűjteménybe vételre nem alkalmasak;
- az elvárható gondosság elvének és követelményeinek megfelelni, különös tekintettel a kulturális javak eredetének vizsgálatára és a szerzés jogszerűségére.

A lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javakról szóló 1995. évi UNIDROIT Egyezmény 4. Cikke az a jogforrás, mely hitelt érdemlően határozza meg, pontosan hogyan kell egy múzeumnak a tőle elvárható gondosságot tanúsítania a szerzeményezés során.

4. Cikk (4) Annak megállapítására, hogy a birtokos kellő gondossággal járt-e el, figyelembe kell venni a megszerzés valamennyi körülményét, beleértve a résztvevők természetét, a kifizetett árat, azt, hogy a birtokos megismerkedett-e bármilyen, az ésszerűség határain belül hozzáférhető nyilvántartással, vagy megszerezhető információval, dokumentációval a lopott kulturális javakról, illetve kért-e tanácsot általa elérhető ügynökségektől, vagy megtett-e bármilyen egyéb olyan lépést, amit egy ésszerűen eljáró személy hasonló körülmények között megtesz.

Kulturális javak kikerülése a gyűjteményekből

Vonatkozó jogszabályok

- 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról
- 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról
- 1997. évi CXL. tv. a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
- 449/2013. (XI. 28.) Korm. rendelet a közgyűjteményekben őrzött vitatott tulajdonú kulturális javak visszaadásának rendjéről
- 51/2015. (XI. 13.) EMMI rendelet a muzeális intézmények nyilvántartásában szereplő kulturális javak revíziójáról és selejtezéséről
- 20/2002. (X. 4.) NKÖM rendelet a muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról
- ICOM Etikai Kódex

A szerzeményezési politika másik feleként szót érdemel az is, hogy kikerülhetnek-e, és ha igen, milyen eljárás során a műtárgyak a múzeumi gyűjteményekből.

A múzeum törzsgyűjteményébe tartozó tárgyak gyűjteményből való kikerülése igen komplex és kényes kérdés, egyszerre vet fel szakmai, jogi és etikai problémákat. A múzeumi világban jelenleg ez az egyik legidősebb probléma, hiszen a világon minden múzeum helyhiánnyal küzd. Új megoldásokat kell találni a gyűjtemények aktív használata érdekében, a 19. századi „örök növekedés” eszméje immár tarthatatlan.

A kérdés alapos és többszintű szabályozást igényel, s ennek alapját a nemzeti jogszabálynak kell képeznie. Ezt kiegészítendő, selejtezési eljárásra vonatkozó intézményi szabályzatok meghozatalára van szükség, azzal, hogy a konkrét esetben a szerzeményezéshez kapcsolódó szerződésekben meghatározott kikötésekre figyelemmel kell lenni. A harmadik szint a kötelező erővel nem rendelkező, egyes nemzeti szintű etikai irányelvek (pl. az Egyesült Királyság Múzeumainak Szövetsége által megalkotott Etikai Kódex) vagy maga az ICOM Etikai Kódex, mely univerzális jellegű iránymutatásokat tartalmaz a múzeumok és múzeumi alkalmazottak számára.

A jelenleg hatályban lévő 1997. évi CXL. tv. mindössze akképpen rendelkezik a selejtezésről, hogy a muzeális intézmények leltárában szereplő kulturális javak korlátozottan forgalomképesek; elidegenítésükhöz a miniszter engedélye szükséges.

A muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról szóló 20/2002. (X. 4.) NKÖM rendelet a nyilvántartásból való törlést lényegében a múzeumi törvénnyel egybehangzóan, az alábbiak szerint szabályozza:

21. § (1) A muzeális intézmény - akár hagyományos, akár számítógépes, illetve abból előállított - leltárkönyveiben szereplő kulturális javak csak a miniszter által engedélyezett elidegenítés, illetve selejtezés alapján törölhetők a nyilvántartásból. Nyilvántartásból való törlést egyéb okokból szintén kizárólag a miniszter engedélyezhet.

A 2015. évi EMMI rendelet szerint a muzeális intézménynek gyűjteményenként hétévente kell revíziót folytatnia. A revízió során megvizsgált kulturális javak további felhasználásának, kezelésének meghatározására az intézmény javaslatot tehet, mely a leltárkönyvi törlésre javasolt kulturális javak esetében irányulhat

a) más intézmény gyűjteményébe való átadására;

b) a [Kultv. 38. § \(2\) bekezdése](#) alapján csereanyagként való kezelésére;

c) az intézményben vagy más intézményben történő múzeumpedagógiai célú használatra;

d) a [köznevelésről szóló törvény](#) szerinti köznevelési, vagy a [nemzeti felsőoktatásról szóló törvény](#) szerinti felsőoktatási intézménynek oktatási célra való átadására;

e) álló- vagy fogyóeszközként, illetve anyagként való, az intézménynél történő felhasználására; vagy selejtezésre, azaz selejtezési eljárás lefolytatása után, megsemmisítéssel történő eltávolításra.

A közelmúltban hatályba lépett nemzeti szabályozásként kell megemlítenünk a közgyűjteményekben őrzött, vitatott tulajdonú kulturális javak visszaadásának rendjéről szóló 449/2013. számú Korm. rendeletet, melynek értelmében azok a tárgyak, amelyekre a Magyar Állam nem szerzett tulajdonjogot, vagy a Magyar Állam tulajdonlása kétséget kizáróan nem bizonyítható, a Miniszterelnökséget vezető miniszter döntése alapján kiadhatók a jogos igénylőnek. A kormányrendelet hatálybalépését megelőzően az ilyen tárgyak kiadása csak bírói ítélet alapján történhetett.

Külföldi példa: Gyűjteményből való kikerülés Nagy-Britanniában

Az angol múzeumok számára a felelősségteljes selejtezési eljárás kereteit az angol Múzeumok Szövetségének Etikai Kódexe, a gyakorlati útmutatásokat pedig a Szövetség Etikai Bizottsága által készített un. *Disposal Toolkit* adja meg.

A Disposal toolkit a következő okokat határozza meg, melyek esetében a műtárgy gyűjteményből kikerülhet:

- károsodott, sérült, elhasznált tárgyak, melyek a múzeumi szakemberek álláspontja szerint és a műtárgy ismeretében nem válnak a múzeum hasznára,
- egészséget vagy biztonságot veszélyeztető tárgyak,
- a kulturális javaknak az eredeti tulajdonos részére történő visszaszolgáltatás esetén, esetleg nemzetközi kötelezettség alapján,

- duplum példányok esetén (azzal, hogy eltérő lehet pl. a műtárgyak provenienciája),
- a múzeum gyűjtőkörébe nem tartozó tárgyak,
- a múzeum gyűjtőkörébe nem tartozó tárgyak,
- olyan tárgyak, melyeket a múzeum nem tud megfelelően gondozni (e két utóbbi esetben a műtárgyak általában a gyűjtőkörrel rendelkező állami múzeumhoz kerülnek át).

Az angol etikai irányelvek értelmében megengedhetetlen a tárgy gyűjteményből való kikerülése a következő esetekben:

- ha az anyagi haszonszerzés végett (kivételes esetektől eltekintve) történik,
- ad hoc jelleggel, amennyiben az intézményt nem hosszú távú közérdek vezérli,
- ha az a szakértők szakmai véleményének mellőzésével történik,
- amennyiben az a múzeum nyilvánosság előtti megítélését negatívan befolyásolná,
- közvagyonból kikerülést okozó elidegenítés esetén (kivételes esetektől eltekintve).

Számos etikai kérdést, ellentmondást vet fel az adásvétel útján történő selejtezés. A gyűjteményből kikerülésre nem kerülhet sor anyagi érdekektől vezérelve, nem szolgálhatja a múzeum pénzügyi problémáinak orvoslását, sem bevételeinek növelését, hanem elsősorban a megmaradó gyűjtemény növelését, fenntartását és gondozását kell, hogy szolgálja. Közgyűjteménybe tartozó műtárgy eladás útján történő értékesítése a közszférán kívül megrendítheti a múzeumba vetett bizalmat és veszélyeztetheti a múzeum társadalmi megítélését

A gyűjteményből való kikerülés módjai:

- Ingyenes ajándék, átadás egy másik múzeumnak.
- Múzeumok közötti csere.
- Ingyenes ajándék, átadás más közintézménynek vagy közérdekű szervezetnek.
- Ajándékozónak visszaadás.
- Eladás kijelölt múzeumnak.
- Átruházás közszférán kívül.
- Eladás közszférán kívül.

- Újrahasznosítás.

- Megsemmisítés.

A Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (International Council of Museums) a múzeumok és a múzeumi szakma számára fogalmazta meg Etikai Kódexét, mely a nemzetközi múzeumi közösség elfogadott alapelveit tartalmazza. A kódexben lefektetett etikai elvek jogilag nem kikényszerítők, nem írják felül a múzeumi területre vonatkozó, minimum-követelményeket tartalmazó jogszabályokat, azonban a múzeumoknak gondoskodni kell ezen elvek betartásáról.

A gyűjteményből való kikerülésről (a fordításban „selejtezésként” szerepel) az ICOM Etikai Kódex a következőképp rendelkezik:

Gyűjtemények selejtezése

2.12. A selejtezés jogi vagy egyéb eszközei

Ahol az adott múzeumnak joga van a selejtezésre, vagy vannak olyan szerzeményezett tárgyai, amelyek a selejtezés feltételeinek megfelelnek, ott is teljes mértékben be kell tartani a jogi vagy egyéb kívánalmakat és eljárási módokat. Ahol az eredeti szerzeményezés jogszabályi vagy egyéb korlátozásokkal járt, ezekre figyelemmel kell lenni, kivéve, ha világosan kimutatható, hogy az ezekhez való ragaszkodás lehetetlen vagy jelentős mértékben káros az intézmény számára. Ha lehetséges, a korlátozást jogi eljárás útján kell feloldani.

2.13. Selejtezés a múzeumi gyűjteményekből

Egy tárgy vagy példány múzeumi gyűjteményből való eltávolításakor figyelembe kell venni az adott tétel jelentőségét, jellegét, jogi helyzetét, valamint a közbizalom csökkenését, amit egy ilyen selejtezés eredményezhet.

2.14. Felelősség a selejtezésért

A selejtezési döntés felelőssége az irányító testületé kell, hogy legyen, amely a múzeum igazgatójával és az adott gyűjtemény vezetőjével egyetértésben dönt. (...)

2.15. Rendelkezés a gyűjteményekből eltávolított tárgyokról

Minden múzeumnak rendelkeznie kell olyan irányelvvel, amely meghatározza a tárgy gyűjteményből való végleges eltávolításának jogszerű módszereit – ajándékozás, átadás, csere, eladás, visszaszolgáltatás vagy megsemmisítés útján –, valamint rendelkezik a korlátlan jog átadásáról az új birtokosnak. Teljes körű

feljegyzést kell készíteni minden selejtezési döntésről, az érintett tárgyakról, azok jellegéről. Határozottan ajánlott, hogy a selejtezett tételt először másik múzeumnak ajánlják fel.

2.16. Bevétel a gyűjteményekből való selejtezésből

A múzeumi gyűjtemények közvagyonként képeznek, és nem kezelhetők forgalomképes vagyontárgyként. A múzeumi gyűjtemény tárgyainak és példányainak selejtezéséből származó bevételt vagy kompenzációt kizárólag a gyűjtemény javára, általában ennek gyarapítására kell felhasználni.

2.17. Selejtezett gyűjtemények megvásárlása

A múzeumi dolgozók, az irányító testület tagjai, rokonaik vagy családtagjaik számára nem engedélyezhető, hogy olyan tárgyat vegyenek meg, amely a felelősségi körükbe tartozó gyűjteményből származik.⁸

3.4.2 Gyűjteménygondozás/nyilvántartás

Vonatkozó jogszabályok

- 20/2002. (X.4.) NKÖM rendelet a muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról

A vonatkozó NKÖM rendelet az alábbi fő pontokban rendelkezik a múzeumok által kötelezően vezetendő nyilvántartásra vonatkozó szabályokról:

A működési engedéllyel rendelkező muzeális intézmény a rendeletben foglaltak szerint nyilvántartást vezet mindazon kulturális javakról, melyek őrzésében, kezelésében, illetve birtokában vannak. Muzeális intézmény a nyilvántartásában nem szereplő kulturális javakat nem őrizhet.

A hagyományos nyilvántartási formák ismertetésén túl a rendelet előírja, hogy a számítógépes nyilvántartást használó muzeális intézménynek a rendszer kezelésével, az üzemeltetés és a használat biztonságával összefüggő kérdésekről, valamint az ezekért felelős személyekről és kötelességeikről belső szabályzatot kell készítenie.

A számítógépes nyilvántartást használó muzeális intézményben a nyilvántartásokból a legutóbbi zárás óta keletkezett adatokat minden év december 31-ével - a maradandóságot biztosító technikával - ki kell nyomtatni, aláírni és összefűzni, majd a rendelet szerinti szöveggel előlapjukon/első oldalukon hitelesíteni.

Amennyiben a számítógépes formában nyilvántartott és az (1) bekezdés szerint kinyomtatott, hitelesített nyilvántartásban szereplő adatok között eltérés mutatkozik, az utóbbit kell helyesnek tekinteni; a számítógépes adatokat e szerint kell javítani.

---

⁸ Fordította: Deme Péter

A számítógépes nyilvántartásra áttérni kívánó muzeális intézmény erre irányuló szándékát jelzi az informatikai szakfelügyeletnek, majd - belső szabályzata szerint - legalább két évig párhuzamosan köteles vezetni a számítógépes és a papíralapú nyilvántartási rendszert. A párhuzamosan vezetett számítógépes és papíralapú nyilvántartási rendszert az informatikai szakfelügyelet, valamint a számítógépes nyilvántartással érintett gyűjtemény szakágának megfelelő szakági szakfelügyelő a két év alatt legalább négy alkalommal ellenőrzi. Két év elteltével általános - szakági és informatikai - vizsgálatot kell tartani. A papíralapú nyilvántartás elhagyására és a számítógépes nyilvántartás teljes körű bevezetésére csak akkor kerülhet sor, ha arra - a belső szabályzat szerint végrehajtott és a lezárt két év tapasztalatai alapján - az informatikai szakfelügyelet javaslatára a miniszter engedélyt adott.

A számítógépes nyilvántartásra való áttérés legkisebb egysége a gyűjtemény lehet.

A számítógépes nyilvántartásra áttért muzeális intézmény jogosult korábbi nyilvántartásai teljes körű számítógépre vitelére, egységesen kezelhető, teljes számítógépes adatbázis kialakítására.

3.4.3 Tudományos feldolgozás és publikálás

Vonatkozó jogszabályok

- *2016. évi XCIII. törvény a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló*
- *1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról*
- *138/2014. (IV. 30.) Korm. rendelet az árva mű felhasználásának részletes szabályairól*

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény értelmében a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.⁹

A szerzői jogi védelem a szerzőt illeti meg életében, illetve a szerző jogutódjait, a szerző halálát követő hetven évig.¹⁰

A felhasználó a művet a szerzővel kötött felhasználási szerződés rendelkezései szerint használhatja fel.

A szerzői mű felhasználásakor – a szabad felhasználás eseteit kivéve – a felhasználónak a szerző felé engedélykérési és díjfizetési kötelezettsége keletkezik. A szabad felhasználás körében ellenben a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges.

Példálózó jelleggel, íme a szabad felhasználás néhány múzeumban előfordulható esete:

---

⁹ Sztj. 1. § (3) bekezdés

¹⁰Sztj. 31. § (1) bekezdés

34. § (1) A mű részletét - az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven - a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

34. § (2) Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű, film részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint fotóművészeti alkotás szemléltetés érdekében iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével a cél által indokolt terjedelemben átvehető, feltéve, hogy az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.

35. § (1) Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. (...)

35. § (4) Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

- a) tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,
- b) nyilvános könyvtári ellátás vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználás céljára készül,
- c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkről belső intézményi célra készül, vagy
- d) külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel megengedi.

38. § (5) A felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok gyűjteményeinek részét képező művek az ilyen intézmények helyiségeiben ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetők, és ennek érdekében - külön jogszabályban meghatározott módon és feltételekkel - a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is, feltéve, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

A szabad felhasználás esetkörén túl az irányadó jogdíjak megfizetése alól akkor is mentesülhet a felhasználó, ha a nem kereskedelmi célú felhasználás esetén (ha a felhasználás nem szolgál közvetve sem jövedelemszerzési vagy jövedelemfokozási célt) a szerző maga mentesíti a felhasználót a jogdíjak megfizetése alól. Ebben az esetben a felhasználó a jogosulttal köt írásbeli felhasználási szerződést, melynek

tartalmára a szerzői jogi törvény felhasználásra és a felhasználási szerződés tartalmi elemeire vonatkozó előírásai az irányadóak. A felhasználó minden esetben köteles a HUNGART-nak a felhasználás megkezdése előtt írásban bejelenteni a nem kereskedelmi célú felhasználást.

A szerzői jogi törvény számos releváns rendelkezése mellett érdemes kiemelni a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban¹¹ létrehozott mű jogi sorsának rendezését. A munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban létrehozott mű esetében ugyanis a szerzői jog szétbomlik személyhez fűződő jogokra – ezek a nyilvánosságra hozatal joga, a névjog, a mű egységének védelme – illetve vagyoni jogokra. A vagyoni jogok teljes egészében átszállnak a munkáltatóra, s lényegében a személyhez fűződő jogok is: egyedül a névjog marad a szerzőnél, azaz annak a joga, hogy a szerző nevét minden felhasználáskor tüntessék fel, kivéve, ha azt a szerző kifejezetten megtiltja.

A törvény 30. § értelmében:

30. § (1) Eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg, ha a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége.

(3) A szerzőt megfelelő díjazás illeti meg, ha a munkáltató a felhasználásra másnak engedélyt ad vagy a művel kapcsolatos vagyoni jogokat másra átruházza.

(5) Ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. A mű visszavonására irányuló szerzői nyilatkozat esetén a munkáltató köteles a szerző nevének feltüntetését mellőzni. Ugyancsak mellőzni kell a szerző kérésére nevének feltüntetését akkor is, ha a művön a munkáltató a munkaviszonyból eredő jogaival élve változtat, de a változtatással a szerző nem ért egyet.

Közös jogkezelés

A közös jogkezelés elsősorban azokon a területeken létezik, ahol sem a szerzők nem képesek egyenként ellenőrizni a felhasználásokat, sem a felhasználók nem képesek egyenként megkeresni a szerzőket azért,

---

¹¹ 30. § (7) A munkaviszonyból folyó kötelesség teljesítéseképpen elkészített műre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell, ha közszolgálati vagy közalkalmazotti jogviszonyban álló vagy szolgálati viszonyban foglalkoztatott személy, vagy munkaviszony jellegű jogviszony keretében foglalkoztatott szövetkezeti tag alkotta meg a művet.

hogy engedélyt kérjenek tőlük. Ennek a problémának a kezelésére jött létre világszerte – Magyarországon is immár több mint 100 éve – a „közös jogkezelés” intézménye.¹²

A közös jogkezelés körében a közös jogkezelő szervezet a felhasználás engedélyezése vagy a díjigény érvényesítése érdekében megállapítja a jogdíjakat és a felhasználás egyéb feltételeit, figyelemmel kíséri a művek és a kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználását, beszedi és felosztja vagy felosztás céljára másik közös jogkezelő szervezetnek átadja a jogdíjakat, valamint fellép a szerzői jog vagy a kapcsolódó jog megsértésével szemben.¹³

A képző-, ipar- és fotó művészek szerzői jogainak kollektív kezelésére létrejött szervezet HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület. A HUNGART a vizuális művészek érdekében és javára ellátja a szerzői jogi törvény értelmében kötelezően közös jogkezelést, valamint a jogosultak akaratából történő, önkéntes közös jogkezelést (az un. kiterjesztett közös jogkezelést).

3.4.4 Hozzáférhetővé tétel/kutatás

Vonatkozó jogszabályok

- 47/2001. (III.27.) Korm. rend. a muzeális intézményekben folytatható kutatásról
- 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról

A Kormányrendelet rögzíti, hogy az intézmények szervezeti és működési szabályzata mellékleteként kutatási szabályzatnak kell tartalmaznia a múzeumban folytatható kutatás technikai feltételeit.

A kulturális javak kutatása és feldolgozása, valamint a rájuk vonatkozó dokumentáció tudományos, illetve közművelődési célú hasznosítása elsősorban annak a muzeális intézménynek a feladata, amelyben a javakat nyilvántartásba vették.

A kulturális javaknak a muzeális intézményben történt nyilvántartásba vételétől számított 5 éven belüli kutatására és feldolgozására, valamint a rájuk vonatkozó dokumentáció tudományos és közművelődési célú hasznosítására elsősorban az a múzeumi szakember jogosult, aki e javakat gyűjtötte (feltárta), illetve aki elsődleges meghatározásukat (és nyilvántartásba vételüket) elvégezte.

Külső kutató a muzeális intézmény gyűjteményeiben nyilvántartott és őrzött anyagot, valamint az arra vonatkozó dokumentációnak a mellékletben felsorolt szakmai alapadatait csak az intézmény vezetőjének írásos engedélye alapján kutathatja.

¹² <https://www.artisjus.hu/szerzoi-jogrol/a-kozos-jogkezelesrol/>

¹³ <https://www.sztnh.gov.hu/hu/mivel-fordulhatok-a-hivatalhoz/szerzoi-jogi-vedelem/kozos-jogkezeles>

A muzeális intézmény vezetője az engedély megadásáról vagy megtagadásáról a kérelem benyújtásától számított 15 napon belül dönt. Az engedély megtagadását írásban indokolni kell. Az engedély megtagadása esetén a kérelmező bírósághoz fordulhat.

A muzeális intézményben nem saját anyagként őrzött kulturális javakra (letétbe, kölcsönbe, szakértői véleményezésre vagy restaurálásra, illetve bírósági vagy hatósági megkeresésre átvett anyag stb.), valamint azok dokumentációjának — mellékletben felsorolt — szakmai alapadataira csak abban az esetben adható kutatási engedély, ha az átvételkor kötött szerződés — ennek hiányában a tulajdonos — erre kifejezetten felhatalmazást ad.

A Kormányrendelet melléklete a kutatók számára a jogszabály egyik legfontosabb része, hiszen ez tartalmazza a kulturális javak dokumentációjából a kutatók rendelkezésére bocsátható szakmai alapadatokat:

- a)* azonosító adatok: intézmény, gyűjtemény (szervezeti egység), leltári szám (jelzet),
- b)* megnevezés (cím),
- c)* a leírás, használat, tartalom földrajzi, társadalmi stb. adatai,
- d)* keletkezés, készítés körülményei, ideje, készítő (műhely) stb.,
- e)* kor meghatározása és annak módja,
- f)* anyag, technika, készítési mód,
- g)* méretek, terjedelem,
- h)* állapot,
- i)* lelőhely,
- j)* a szerzeményezés módja és ideje,
- k)* a szerzeményező neve,
- l)* a szerzeményezés (régészeti feltárás) muzeológiai körülményeire vonatkozó információk,
- m)* restaurálás,
- n)* laboratóriumi és anyagvizsgálati eredmények,
- o)* kiállítás, szakirodalom,
- p)* a tárgyról vagy dokumentumról készített, fotó-, xerox, (mikro)film-, video- vagy más technikával előállított, azonosítást szolgáló képek (másolatok), valamint azok leltári száma (jelzete).

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény az alábbiak szerint definiálja a személyes adat fogalmát:

Személyes adat az érintettel kapcsolatba hozható adat - különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret -, valamint az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés.

Személyes adatok kezelése tudományos kutatás során jogszerűen kizárólag az alábbi elvek mentén történhet. Tudományos kutatás céljára felvett személyes adat csak tudományos kutatás céljára használható fel. A személyes adat érintettel való kapcsolatának megállapítását - mihelyt a kutatási cél megengedi - véglegesen lehetetlenné kell tenni. Ennek megtörténteig is külön kell tárolni azokat az adatokat, amelyek meghatározott vagy meghatározható természetes személy azonosítására alkalmasak. Ezek az adatok egyéb adatokkal csak akkor kapcsolhatók össze, ha az a kutatás céljára tekintettel szükséges.

A tudományos kutatást végző szerv vagy személy személyes adatot csak akkor hozhat nyilvánosságra, ha

- a) az érintett ahhoz hozzájárult, vagy
- b) az a történelmi eseményekről folytatott kutatások eredményeinek bemutatásához szükséges.

A törvény az adatvédelmi nyilvántartás tekintetében akként rendelkezik, hogy a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság nem vezet adatvédelmi nyilvántartást arról az adatkezelésről, amely a tudományos kutatás céljait szolgálja, ha az adatokat nem hozzák nyilvánosságra.

3.4.5 Hozzáférhetővé tétel/ állandó és időszakos kiállítások biztosítása

Az Európai Unió területén mintegy 30 000 múzeum található, mely évente kb. 500 millió látogatót fogad. A múzeumok összesen mintegy 22 billió tárgyat őriznek: ezeknek a tárgyaknak 73,3 %-a van raktárban. Nagy időszakos kiállításokat csak kb. 300 múzeum szervez az EU területén, holott a témáról készült tanulmányok azt bizonyítják, hogy a magas látogatószámot elsősorban az aktív kiállítási politikával érik el a múzeumok.

Az Európai Unió által felkarolt gyűjteményi mobilitás elve a gyűjteményekhez való legteljesebb hozzáférés biztosításához javasol elméleti és gyakorlati megoldásokat, arra ösztönözve Európa múzeumait, hogy 21. századi gyűjtemény-menedzsment stratégiákat dolgozzanak ki.

Gyűjteményi mobilitás

A múzeumi gyűjtemények mobilitása, azaz Európa polgárainak a közös európai örökséghez való minél szélesebb körű hozzáféréseinek biztosítása, az Európai Unió kulturális politikájának egyik fő tényezőjeként 2002 óta szerepel az Unió programjában. A témát bővebben 2003 és 2008 között az egymást követő görög, olasz, holland, brit, osztrák, finn, német és francia elnökségek által szervezett nagy kulturális konferenciák bontották ki. 2011-ben, a magyar soros elnökség alatt az Európai Unió valamennyi tagországából érkező

múzeumi szakembereknek tartottak képzést a Szépművészeti Múzeumban a biztosítás, jogi immunitás, hosszútávú műtárgykölcsönzés és a gyakorlati műtárgykölcsönzés legismertebb nemzetközi szakértői.

Bár az 1970-es években már voltak különböző közös európai kulturális kezdeményezések, 1991 előtt az Európai Unió hivatalosan mégsem foglalkozott a kultúrával: a Maastrichti Szerződés 151. §-a fogalmazza meg először, hogy „A Közösség hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségeket, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget”. „A Közösség fellépésének célja a tagállamok közötti együttműködés előmozdítása és szükség esetén tevékenységük támogatása és kiegészítése (...)”. A Közösség célja, hogy létrejöjjön egy „európai kulturális tér” ahogy azt az Európai Parlament is megfogalmazta 2001. szeptember 5-i, az európai kulturális együttműködésről szóló határozatában.

2010-2011 folyamán az Európai Unió elnökségét adó spanyol-belga-magyar trió ideje alatt realizálódott a CM 2.0 elnevezésű gyűjteményi mobilitás projekt, mely a témával kapcsolatos évtizedes szakértői tapasztalatot a www.lending-for-europe.eu honlapon tette közzé.

A gyűjtemények mobilitását elősegítő törekvés első fontos dokumentumát 2004-ben a holland EU elnökség alatt egy nemzetközi szakértői csoport fogalmazta meg a 'Kölcsönzés Európának' (Lending to Europe)¹⁴ elnevezésű jelentésben. A 2006. első félévi osztrák elnökség ezután 2004 és 2006 között hat, egymást követő EU elnökség szakértőiből álló csoport élére állva készítette el az 'Akcióterv az EU múzeumi gyűjteményi mobilitás és kölcsönzési standardok'¹⁵ elnevezésű dokumentumot, melyet a tagállamok 2006-ban fogadtak el. A harmadik mérföldkő, a gyűjteményi mobilitás eddig ismert, valamennyi vívmányát összegző kézikönyv 2010-ben jelent meg 'A gyűjteményi mobilitás ösztönzői – az európai múzeumok jövője' (Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe)¹⁶ címmel, mely az internetről a www.lending-for-europe.eu honlapról ingyenesen letölthető.

Az Európai Unió Tanácsa 2008-2010. évre szóló kulturális munkatervében megfogalmazott prioritásai „a kultúrához való hozzáférés előmozdítása, különösen a kulturális örökség, a többnyelvűség, a digitalizáció, a kulturális turizmus, az oktatással, különösen a művészeti oktatással fennálló szinergiák és a gyűjtemények nagyobb mobilitása támogatásán keresztül”. E törekvések eredményeképp az OMC (Open Method of Coordination = Nyílt Koordinációs Módszer) munkamódszer keretében európai szakértői csoport alakult a gyűjtemények mobilitására és a múzeumi tevékenység előmozdítása érdekében. A nyitott koordinációs módszer a tagállamok önkéntes részvételére alapozva, kellőképpen rugalmas és nem kötelező erejű keretet biztosít a kulturális együttműködés megszervezéséhez és a legjobb gyakorlatok cseréjének

---

¹⁴ http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/public/documents/policy/Lending_to_Europe.pdf

¹⁵ Action Plan for the EU Promotion of Museum Collections' Mobility and Loan Standards, http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/public/documents/policy/Action_Plan_for_the_EU_Promotion.pdf

¹⁶ <http://www.lending-for-europe.eu/handbook/>

előmozdításához. Az Európai Bizottság itt alapvetően korlátozott hatáskörrel rendelkezik, hiszen az OMC-k tevékenységi területe tipikusan a szubszidiaritás elve alá esik.

A tevékenységét 2008-2010 folyamán kifejtő csoport munkája eredményét 2010 júniusában egy átfogó összefoglalóba sűrítette, melyben ajánlásokat fogalmazott meg tagállami, múzeumi szinten, illetve az Európai Bizottság számára, állami garancia/biztosítás/nem-biztosítás, tartós letét, lopás, jogellenes műkereskedelem megelőzése, jogi immunitás, és a szakértők cseréjének témájában.¹⁷

Az új, 2011-2014. évi Kulturális Munkaterv konkrét, kézzelfogható eredményeket várt a tagállamoktól. Így 2011-2012 között a 'Kulturális örökség, illetve gyűjteményi mobilitás' témájú Prioritás alatt egy újabb OMC munkacsoport alakult abból a célból, hogy módokat találjon a műtárgykölcsönzések egyszerűsítése érdekében.

A munkacsoport munkájának eredményeképp az alábbiak valósultak meg:

- Eszköztár készült mely az állami garancia témakörében magában foglalja a legjobb gyakorlatokat, mintákat, „használati útmutatókat”, különös tekintettel a műtárgyak biztosítási összegének meghatározására¹⁸;
- Jó gyakorlatokat összefoglaló kézikönyv született a nemzeti hatóságok számára „egyéb releváns témák” tekintetében¹⁹.

Gyűjteményi mobilitás klasszikus témái közé tartozik az állami garancia/biztosítás/nem-biztosítás, illetve ehhez kapcsolódóan a műtárgyak biztosítási összegének meghatározása, mint egy-egy kiállítás költségvetésének (kizárólag kereskedelmi biztosítás igénybevétele esetén) legnagyobb részét képező tétel vizsgálata. A később kifejtett jogi immunitás rendezésének hiányát már a 'Lending to Europe' is a kiállítások megvalósítása útjában álló legnagyobb jogi akadályként azonosította. A harmadik nagy téma a hosszútávú műtárgykölcsönzés avagy a 'long term loan' koncepciója, mely megoldás hazánkban a haszonkölcsön, illetve a letét jogintézményeinek ötvözeteként jellemezhető annyiban, hogy egyik intézmény a másiknak hosszú távra, tipikusan minimum 5 évre ad kölcsön egy műtárgyat azzal, hogy a kölcsönkérő intézmény az állandó kiállításán szerepeltetheti, illetve tudományosan feldolgozhatja, kutathatja a tárgyat csakúgy, mintha az a saját gyűjteményeinek részét képezné.

3.4.5.1 A kölcsönzés folyamata a releváns dokumentumok tükrében

---

¹⁷ http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/working-group-on-museum-activities_en.htm

¹⁸ http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/internal/OMC/toolkit-mobility-of-collections_en.pdf

¹⁹ http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/internal/OMC/omc-report-mobility-of-collections_en.pdf

3.4.5.2 A haszonkölcsön szerződés

Vonatkozó jogszabályok

- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
- 29/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet a muzeális intézményekben őrzött kulturális javak kölcsönzéséről, valamint a kijelölési eljárásról

A Polgári Törvénykönyv a haszonkölcsön szerződéssel a XLVI. fejezetben foglalkozik, és első bekezdésében definiálja is a fogalmat: „Haszonkölcsön-szerződés alapján a kölcsönadó meghatározott dolog időleges használatának ingyenes átengedésére, a kölcsönvevő a dolog átvételére köteles.”²⁰ A haszonkölcsönbe adott dolog használatának két fő kritériumot szab a törvény: a rendeltetésszerű használatot és a szerződésnek megfelelő használatot. Harmadik félnek csak a kölcsönadó hozzájárulásával lehet a dolgot használatba adni, és ebben az esetben a kölcsönvevő úgy felel a harmadik személy magatartásáért, mintha azt maga használná. Amennyiben hozzájárulás nélkül történik ez, úgy a kölcsönvevő felel azokért a károkért is, „amelyek e nélkül nem következtek volna be.”²¹

A Kultv. speciálisan a kulturális javak kölcsönzéséhez kapcsolódó szerződéseket (kölcsönzési szerződések) szabályozza. Az ilyen típusú szerződéseket csak határozott időre lehet kötni, és kizárólag írásbeli formában. A kölcsönzési szerződésnek törvényben meghatározott kötelező tartalmi elemei közé tartozik az állományvédelmi követelmények meghatározása (klimatikus viszonyok, csomagolás és szállítás), a műtárgyak esetleges sérülése esetén követendő eljárás, illetve a kölcsönvevőt terhelő olyan vagyonsbiztonsági követelmények teljesítése, mint a muzeológusi, rendőrségi vagy fegyveres kíséret. Ezek

²⁰ Ptk. 6:357. § (1) bekezdés

²¹ Ptk. 6:358. § (4) bekezdés

mellett a haszonkölcsön szerződéshez kötelezően mellékelni kell a kölcsönzött kulturális javak leltári számmal ellátott jegyzékét, a műtárgyankénti állapotfelmérési dokumentációval együtt.

A kölcsönzés feltétele rendszerint az, hogy az elhelyezési dokumentációt a kölcsönkérő a kölcsönadó rendelkezésére bocsássa. Ez a dokumentáció tartalmazza többek között a kiállítótér alaprajzát, műszaki adatait és a tűzvédelmi előírásokat, a kulturális javak állományvédelmére vonatkozó előírásokat, valamint a kulturális javak, továbbá a kiállítótér vagyonbiztonságára vonatkozó előírásokat.

A kölcsönzési szerződésben kölcsönzési díj és pénzügyi biztosíték köthető ki. A muzeális intézmény nyilvántartásában szereplő kulturális javak nem muzeális intézmény számára, továbbá külföldre történő kölcsönzése esetén – bizonyos kivételekkel – a kölcsönzött kulturális javak értékéhez igazodó pénzügyi biztosítékot kell kikötni.²²

A Kultv. szerint pénzügyi biztosítékként

- a) a kulturális javak biztosítási értékével arányos, elkülönítetten kezelt, lekötött pénzösszeg,
- b) az államháztartásról szóló törvény alapján az államháztartásért felelős miniszter által vállalt kiállítási garancia vagy kiállítási viszontgarancia,
- c) nem költségvetési szervként működő kölcsönvevő esetén a kulturális javakban esetlegesen bekövetkező valamennyi kár megtérítésének vállalására irányuló garancianyilatkozat vagy garanciaszerződés,
- d) biztosítási szerződés, vagy
- e) egyéb szerződéses biztosíték nyújtása

alkalmazható.

A haszonkölcsön és a letét elhatárolása a magyar jogban a mentén az elv mentén történik, hogy míg a haszonkölcsön keretei között valakinek a *használatába* (mi esetünkben időszakos kiállításra) adnak egy dolgot, addig a letét esetén mindig a letéteményes *őrizetébe* kerül a műtárgy.

A múzeumi letétre vonatkozó rendelkezéseket az 1997. évi CXL. tv. a közelmúltban az alábbiak szerint módosította:

Múzeumi letét

49. § (1) A múzeum a gyűjtőkörébe tartozó kulturális javakat legfeljebb 5 évre szóló határozott idejű letétként megőrzésre átveheti. Az erre vonatkozó szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. A letétre a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit az e törvényben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

---

²² Kultv. 38/A. §

(2) A letéti szerződés tartalmazza

- a) a letét időtartamát,
- b) a letett kulturális javak - egyértelmű azonosításra alkalmas - képi és szöveges listáját, az átvétel időpontjában fennálló, részletes szakmai állapotdokumentációjával együtt,
- c) a letett kulturális javakra vonatkozó állományvédelmi követelményeket, beleértve a klimatikus viszonyokat, a csomagolás, a szállítás és az őrzés feltételeit,
- d) a letett kulturális javak sérülése esetén követendő eljárást, valamint
- e) a múzeum által vállalt vagyonsbiztonsági feltételeket.

(3) A múzeum a letét megőrzéséért díjat köthet ki.

(4) A letéti szerződést - a letéti szerződés eltérő rendelkezése hiányában - a letevő akkor mondhatja fel, ha az nem sérti a múzeum közművelődési vagy tudományos tevékenységét.

(5) A múzeum a letét időtartama alatt a letett kulturális javakat - a letét tényére történő utalással - tudományos szempontból feldolgozhatja, kutathatja és kiállíthatja.

(6) A letett kulturális javak más őrizetébe adásához, továbbá külső kutatói hozzáféréseinek biztosításához a letevő hozzájárulására van szükség.

(7) A letett kulturális javak visszaadásakor részletes szakmai állapotdokumentációt kell készíteni.

49/A. § (1) A muzeális intézmény az alapleltárában szereplő kulturális javakat csak akkor adhatja letétbe, ha az a kulturális javak biztonságos őrzése érdekében szükséges.

(2) A letétbe adásra a 49. § előírásait kell alkalmazni azzal, hogy amennyiben a letéteményes nem muzeális intézmény vagy a letétbe helyezésre külföldön kerül sor, ahhoz a miniszter engedélye szükséges.

3.4.5.3 A műtárgyakban okozott károkra nyújtható fedezet

1. Kiállítási garancia
2. Intézményi felelősségvállalás vagy egyéb fenntartói felelősségvállalás
3. Kereskedelmi biztosítás
4. „Vegyes”, a garanciát és a biztosítást ötvöző megoldások
(pl. kiállítási viszontgarancia)
5. Nem-biztosítás vagy megosztott felelősségi rendszerek (shared liability agreements)

Az EU lent taglalt OMC munkacsoportja felmérése szerint Európa 31 országából 2003-2008 között összesen csupán 7 esetben jelentettek be káreseményt. Az államok által kifizetett kártérítés összege mindösszesen 79 981 EUR volt, ami a kifizetett biztosítási díjakhoz képest nagyságrendileg elenyésző összeg. Ebből a statisztikából arra következtethetünk, hogy a nagy kiállításokat rendező múzeumok felszereltségének, szakértelmének köszönhetően a káresemények bekövetkezésének az esélye nagyon alacsony, így a drága kereskedelmi biztosítások helyett mindenképp megéri a múzeumoknak bizonyos

időszakokra (pl. a kiállítás idejére) vagy meghatározott kockázatokra (pl. háború az Európai Unió országaiban) a kereskedelmi biztosítást, így a biztosítási költségeket kiváltó megoldást találni.

Kiállítási garancia, kiállítási viszontgarancia

Vonatkozó jogszabályok

- *2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról*
- *110/2006. (V. 5.) Korm. rendelet az állam által vállalt kezesség előkészítésének és a kezesség beváltásának eljárási rendjéről*
- *2017. évi C. törvény Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről*

A kölcsönkérő számára a kiállítás költségvetése szempontjából a legelőnyösebb megoldás, ha kiállítási garanciát ajánl fel a kölcsönadónak. Az állami helytállásért a kérelmező intézményt az Állam felé díjfizetési kötelezettség nem terheli – ennek fejében viszont jelentős adminisztratív terheket kell megára vállalnia.

Az adott évben hatályos költségvetési törvény határozza meg minden évben azt a keretet, amit a kiállítási garanciák és kiállítási viszontgaranciák együttes – a vállalás időpontjában forintra átszámított – állománya az év egyetlen napján sem haladhat meg.

A Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről szóló törvény értelmében:

47. § (1) A 2018. évben vállalt kiállítási garanciák és kiállítási viszontgaranciák együttes, a vállalás időpontjában forintra átszámított állománya az év egyetlen napján sem haladhatja meg a 900 000,0 millió forintot.

A kiállítási garanciával kapcsolatos alapvető rendelkezéseket az államháztartási törvény (a továbbiakban: Áht.) az alábbiak szerint rögzíti.

Kiállítási garancia

Az Áht 94. §-a értelmében az államháztartásért felelős miniszter a kultúráért felelős miniszter javaslatára a kiállítási tárgyban bekövetkezett károk megtérítéséért az állam nevében közvetlen és önálló kötelezettséget vállalhat a kiállítási tárggyal rendelkezni jogosult irányába olyan kiállítások esetén, *amelyek megrendezéséhez kiemelkedő kulturális érdek fűződik.*

A kiállítási garancia a jogosult és az *állami vagy önkormányzati muzeális intézmény vagy kiállítóhely* megállapodása szerinti időtartamra, *de legfeljebb a tárgyak eredeti őrzési vagy kiállítási helyéről történő elmozdításától az oda történő visszahelyezéséig*, vagy a jogosult és a kiállító által meghatározott egyéb helyre való elhelyezéséig szól.

A kiállítási garancia nem terjed ki arra az időszakra és összegre, amelyre vonatkozóan a kiállító vagy a jogosult biztosítással vagy érvényes garanciával rendelkezik, kiterjed viszont valamennyi a jogosult és a kiállító megállapodásában meghatározott káreseményre, kivéve amelyek

- a) a jogosult vagy annak alkalmazottai, megbízottai szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása,
- b) a kiállítási tárgy tulajdonságaiból fakadó természetes amortizáció, vagy
- c) a jogosult jóváhagyásával történő restaurálás

eredményeképpen keletkeztek.

Kiállítási viszontgarancia

A kiállítási viszontgarancia igénybevételének törvényi kereteit szintén az Áht. adja meg.

Az Áht. 94. § (5) bekezdése értelmében az államháztartásért felelős miniszter a kiemelkedő kulturális érdeket jelentő kiállítás megrendezése érdekében az állam nevében – a kiállítási garanciával tartalmában és feltételeiben megegyező – közvetlen és önálló kötelezettséget vállalhat a *kiállító által kötött biztosítási szerződésből eredő, a biztosító társaság által kifizetett összeg megtérítésére* a biztosító társaság felé (a továbbiakban: kiállítási viszontgarancia)

Ennek a konstrukciónak a keretében tehát káresemény bekövetkezése esetén a biztosító közvetlenül kifizeti a kártérítést a károsultnak, az állam pedig meghatározott feltételekkel visszatéríti a már kifizetett kártérítés teljes összegét a biztosító társaságnak.

Kiállítási garancia és kiállítási viszontgarancia állami tulajdonban álló kiállítási tárgyra nem vállalható!

A kereskedelmi biztosítás

„Szögtől-szögig” terjedő fedezetet a kölcsönzés teljes időtartamára biztosítási társaság is vállalhat. A kölcsönadónak általában a kereskedelmi biztosítás jelenti a kényelmet és a nagyobb biztonságot, hiszen egy biztosítóval egyszerűbb a kommunikáció, gördülékenyebb a felmerülő problémák rendezése, mint az állami (vagy kiállítási) garancia esetében.²³ Műtárgyak kölcsönzése során bekövetkező káresemény után az állami által biztosított kártérítés rendezése igen lassú folyamat, ami szintén a kereskedelmi biztosítók malmára hajtja a vizet, hátránya viszont, hogy a tetemes biztosítási díj kifizetését, mely az általánosan elfogadott

---

²³ Molnár 2017. 20.

becslések szerint a biztosítási összeg egy ezreléke, nem minden muzeális intézmény engedheti meg magának.

3.4.5.4 Közbeszerzések

Vonatkozó jogszabályok

- 2015. évi CXLI. törvény a közbeszerzésekről
- 320/2015. (X. 30.) Korm. rendelet a közbeszerzések központi ellenőrzéséről és engedélyezéséről
- 168/2004. (V. 25.) Korm. rendelet a központosított közbeszerzési rendszerről, valamint a központi beszerző szervezet feladat- és hatásköréről

A közpénzek ésszerű és hatékony felhasználása nyilvános ellenőrizhetőségének megteremtése, továbbá a közbeszerzések során a verseny tisztasága érdekében az államigazgatási és egyéb költségvetési szervek, mint ajánlatkérők, visszerhes szerződés megkötése céljából közbeszerzési eljárást kötelesek lefolytatni megadott tárgyú és értékű beszerzések megvalósítása érdekében. A közbeszerzés tárgya lehet

- árubeszerzés,
- szolgáltatás megrendelése (szolgáltatási koncesszió) és
- építési beruházás (építési koncesszió).

A beszerzések értékhatárát Magyarországon az éves költségvetési törvény állapítja meg, így a 2018. január 1. - 2018. december 31. közötti időszakra vonatkozóan a Magyarország 2018. évi központi költségvetéséről szóló 2017. évi C. törvény az irányadó az alábbiak szerint:

Nem közszolgáltatói szerződések esetén a nemzeti közbeszerzési értékhatár:

árubeszerzés	15 millió forint
építési beruházás	25 millió forint
építési koncesszió	100 millió forint
szolgáltatás megrendelése	15 millió forint
szolgáltatási koncesszió	30 millió forint

Nem közszolgáltatói szerződések esetén az árubeszerzésre és szolgáltatás megrendelésére vonatkozó uniós közbeszerzési értékhatár ha a védelem terén a beszerzendő áru a Kbt. 2. mellékletében nem szerepel: 209 000 euró, azaz 64 135 830.- Ft.

A közbeszerzésnek többféle formája lehet értékhatártól (pl. nemzeti vagy uniós) eljárási formától (pl. nyílt, meghívásos), a közbeszerzés tárgyától (például tervpályázat) stb. függően, a közbeszerzési törvény alapján.

Központosított közbeszerzés

A központosított közbeszerzés célja, hogy meghatározott ajánlatkérők egy központi szervezet által lebonyolított eljárásban szerezzenek be bizonyos termékeket és szolgáltatásokat, pontosabban az, hogy központilag lebonyolított eljárás eredményeként megkötendő keretszerződés vagy keretmegállapodás alapján valósítsák meg egyedi beszerzéseiket. A központosított közbeszerzési eljárás csupán bizonyos körben és bizonyos termékek esetében alkalmazható.

A rendeletben foglaltak végrehajtására a kormány a Közbeszerzési és Ellátási Főigazgatóságot jelölte ki, mely kijelölésnek megfelelően a központi beszerző szervezet ellátja a központosított közbeszerzési rendszer működtetésével kapcsolatos feladatokat, valamint lebonyolítja a központosított közbeszerzési rendszer keretén belül megvalósítandó közbeszerzéseket.

Biztosítási összeg meghatározása/Valuation

Bár a gyűjteményi mobilitással foglalkozó szakemberek többsége erősen kritizálja azt a gyakorlatot, hogy a műtárgykölcsönzés során a kölcsönadók és a kölcsönvevők a műtárgy biztosítási összegét a műtárgy piaci értékének hozzávetőleges összegében határozzák meg, mégis szinte minden kölcsönzés alkalmával a megegyezés szerinti érték megegyezik a piaci értékkel.

Amikor egy műtárgy piaci ára emelkedik, a múzeum kölcsönzéssel kapcsolatos költségei növekednek, hiszen a kölcsönzés során kifizetett biztosítási díj a felek által rögzített megegyezés szerinti értékhez (biztosítási összeg) igazodik.

A biztosítási összeg, így a biztosítóknak fizetendő biztosítási díj is a piaci hangulat, a közízlés, az aktuális trendek, illetve a piacon az adott pillanatban lévő műtárgyak számának és minőségének függvénye, nem pedig egy valamely objektív szempontrendszer eredményeképp meghatározott mutató.

Ha a múzeumi tárgyak a múzeumi gyűjteménybe kerüléskor kikerülnek a műkincspiacról, és nem térnek oda vissza (hiszen a legtöbb európai szabályozás értelmében elidegeníthetetlené és forgalomképtelenné válnak), akkor miért alkalmaznak a múzeumok az egymás között történő kölcsönzések során mégis egy rendszeridegen, piaci-monetáris viszonyítási alapot a kulturális, művészeti érték alapul vétele helyett? A fenti érvelés alapján az európai uniós szakemberek azt javasolják, hogy a múzeumok a piaci érték helyett un. művészeti értékkel jelöljék meg a kölcsönzendő műtárgyak biztosítási összegét. E művészeti érték számításához a 2004-es Lending to Europe nevű dokumentum ad némi támpontot: a műtárgy biztosítási összegét csökkentsék a múzeumok a piaci ár 40%-ig, de ne menjenek a szerzeményezéskor fizetett ellenérték alá.

Az „értékbecslés” témájának legutóbbi mérföldköve Freda Matassa és Cornelia Dümcke *Valuation of Works of Art for Lending and Borrowing Purposes* (Műtárgyak értékbecslése a kölcsönzés folyamatában)²⁴ című, az Európai Unió megrendelésére 2012-ben készített tanulmánya.

A tanulmány több fontos ténymegállapításából és konklúziójából csak a múzeumi szakembereknek szóló ajánlásokat emelem ki:

1. A szerzeményezési, vagy a kiállítási szabályzathoz hasonlóan a múzeumok fogalmazzanak meg egy tiszta és átlátható eljárást tartalmazó szabályzatot az értékbecslésre vonatkozóan is.

A szabályzat lépésről lépésre rögzítse, hogy mit kell egy múzeumi szakembernek tennie, akinek feladata a műtárgy biztosítási összegének meghatározása. Az eljárás folyamán megállapított biztosítási összeg így bizonyíthatóan egy átgondolt stratégia eredményeképp születik, nem pedig egy hasraütésszerű becslés terméke.

2. Vegyen(ek) részt szakirányú képzésben az értékbecslés felelőse(i).

3. Minél szélesebb körű információkat vegyenek alapul a múzeumi szakemberek, különösen aukciós katalógusokat, online adatbázisokat, illetve konzultáljanak speciális szakértelemmel rendelkező személyekkel is.

4. A fentiekén túl vegye fontolóra a múzeum egy rendszeresen ülésező, különböző szakértelemmel bíró tagokat felsorakoztató értékbecslési bizottság összehívását.

3.4.5.5 Jogi immunitás

- *2012. évi XCV. törvény a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről*

A Parlament a 2012. évi XCV. törvénnyel rendelkezett a kölcsönzött kulturális javak különleges védelmével kapcsolatos szabályokról, azaz a jogi immunitásról.

A jogszabály egyfajta diplomáciai mentességet biztosít a bemutatás időtartamára, így az időszaki kiállítás ideje alatt ezeket a tárgyakat nem vethetik olyan hatósági, illetve bírósági intézkedés alá, amely jogilag megakadályozná a műtárgynak a kölcsönzés lejárta után történő visszaadását.

Nemzetközi, nagy port kavarázó incidensek, illetve az ezek után általában lázas sietséggel megalkotott jogszabályok támasztották alá a magyar szabályozás szükségességét, így pl. 2005 novemberében a Puskin Múzeumból kölcsönzött 54 műtárgy – köztük Matisse, Picasso és Cézanne művei – orosz államadósság fejében történő lefoglalása a svéd illetőségű Noga cég igénye kapcsán. Az esemény után pár nappal Svájcban hatályba lépett a kulturális tulajdon átruházásáról szóló törvény, amely lényegében azt mondja ki,

---

²⁴ <http://www.eenc.info/wp-content/uploads/2013/05/CD%C3%BCmcke-FMatassa-Valuation-of-Works-of-Art-Report-2012.pdf>

hogy sem magánszemély, sem hatóság nem keletkeztethet jogot a külföldről kölcsönbe kapott kulturális tulajdonon.

A jogi immunitást szabályozó törvények megalkotásának célja az, hogy jogi védelmet nyújtsanak az időszakos kiállításokon szereplő műtárgyaknak az alatt az átmeneti időszak alatt, mikor a – vélt vagy valós igényel fellepő – igénylő kihasználhatja, hogy a műtárgyak más ország joghatósága alatt vannak, mint általában. Az eddigi jogesetek általában vagy a második világháború alatt bekövetkezett elvételek áldozatai, vagy azok jogutódjainak dologi jogi igényein alapultak, vagy mint a fenti, un. Noga esetben, egy magánszemély vagy jogi személy (kötelmi) igényének kikényszerítése reményében duzzadtak nemzetközi botránnyá. A Noga eset kapcsán híresült el Mihail Pjotrovcsy, az Ermitázs igazgatójának nyilatkozata²⁵, mely szerint nem adnak kölcsön műtárgyakat olyan országoknak a jövőben, amelyek nem nyújtanak kellő jogi garanciát a műtárgyak jogi sérthetlensége érdekében.

A törvény rendelkezéseit a *Magyarország területén időszaki kiállítás céljából bemutatandó kulturális javakra* vonatkozó - a kiállító és a rendelkezésre jogosult között létrejött - megállapodásban (a továbbiakban: kölcsönzési szerződés) meghatározott, *külföldről érkező kulturális javak* különleges védelmére és a védelemmel kapcsolatos eljárásrendre kell alkalmazni.

A kölcsönzött kulturális javak különleges védelmének időtartama alatt tilos a kölcsönzött kulturális javakra bírósági, hatósági vagy más hivatalos eljárás során elrendelt olyan *intézkedés vagy kényszerintézkedés végrehajtása, amely a kölcsönzött kulturális javakkal kapcsolatos rendelkezési vagy birtoklási jogot korlátozza vagy elvonja.*

4. Nemzetközi szervezetek

4.1 Az UNESCO

Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Nemzetközi Szervezete, az UNESCO az első egyetemes államközi szervezet, amely teljes egészében a nevében is felsorolt szakterületekkel foglalkozik. 1945. november 16-án írták alá Londonban az UNESCO Alkotmányát a szervezet létesítése céljából összehívott nemzetközi értekezleten. Az Egyesült Nemzetek e szakosított szervezetét a „most véget ért nagy és borzalmas háború” tapasztalataiból kiindulva a kultúra terjesztésére alapították, melynek a létrehozó államok meghatározó szerepet tulajdonítottak a béke fenntartásában. Az UNESCO Alkotmányában felvállalta, hogy „a tudás megőrzésének, előbbre vitelének és terjesztésének érdekében gondoskodik a könyvek, mesterművek és történeti vagy tudományos értékű műalkotások egyetemes örökségének megőrzéséről, s az érdekelt nemzeteknek erre vonatkozó nemzetközi megállapodásokat ajánl”.

---

²⁵ www.thehermitagemuseum.org

Magyarország az UNESCO Alkotmányát az 1948. évi XL. törvénnyel cikkelyezte be, majd azt az 1953. évi 2. törvényerejű rendelettel hatályon kívül helyezte. Ezt viszont az 1954. évi 15. törvényerejű rendelet helyezte hatályon kívül. Így az UNESCO Alkotmányát ismét a Magyar Népköztársaság, illetve a Magyar Köztársaság hatályos szabályai közé iktatta. Végrehajtásáról az érdekelt miniszterekkel egyetértve a kulturális miniszter gondoskodik.

4.2 ICOM, International Council of Museums

A II. világháború után az ENSZ és az UNESCO is szorgalmazta társadalmi szakmai szervezetek létrejöttét. 1946-ban jött létre a Múzeumok Nemzetközi Tanácsa, az ICOM, melynek Magyarország 1954-ben lett tagja. E múzeumokat és múzeumi szakembereket tömörítő nemzetközi szakmai szervezet a legismertebb múzeumi körökben.

Az ICOM létrejötte nem előzmények nélküli. Elődje, az International Museums Office igen magas szintű és eredményes munkáját a második világháború szakította meg. A Nemzetek Szövetsége, a spanyol polgárháború pusztításait látva, őket kérte fel 1936-ban a kulturális javak háborúban történő védelmének kivizsgálására. Az International Museum Office által készített nemzetközi egyezmény tervezete lett azután az alapja az UNESCO által megalkotott 1954. évi Hágai Egyezménynek²⁶.

Az ICOM küldetése a világ természeti és kulturális örökségének megőrzése, fenntartása és a társadalom számára ismertté tétele. Hivatalosan együttműködik az UNESCO-val és konzultatív státusza van az ENSZ Gazdasági és Társadalmi Tanácsában. Mint non-profit szervezet, elsősorban tagdíjából tartja fenn magát, de számos kormányzati vagy más szerv támogatását is élvezi.

A nemzetközi szervezet központi irodája (ICOM Secretariat), élén a választott főtitkárral Párizsban, az UNESCO székházában működik. Ugyanitt található az UNESCO-ICOM Museum Information Centre (Múzeumi Információs Központ). Az ICOM-nak jelenleg 172 országból 32 ezer egyéni múzeumi szakértő, illetve 20 ezer intézményi tagja van. Legfőbb szerve a három évenként mindig más városban megrendezésre kerülő Közgyűlés, ahol megvitatják a múzeumi aktuális kérdéseit, érdemi döntéseket azonban a Végrehajtó Bizottság hoz.

Az ICOM Közgyűlése által elfogadott hároméves programot az ICOM Titkárság, valamint a nemzeti és a nemzetközi bizottságok hajtják végre. A tagországok nemzeti bizottságai, melyek intézményi és egyéni tagokból állnak, hivatalosan a nemzeti bizottság választott elnöke, titkára, illetve elnöksége által tartanak kapcsolatot az ICOM központjával. Az ICOM egyéni tagjai ezen kívül részt vehetnek az ICOM 30

---

²⁶ International Convention for the Protection of Historic Buildings and Works of Art in Time of War” Chamberlain pp.10

nemzetközi bizottsága valamelyikének munkájában is (pl. AVICOM, CIDOC), amelyben választás útján vezető tisztséget is viselhetnek.

Bár sokan csak az ICOM kártya által nyújtott kedvezményes múzeumlátogatás céljából lépnek be a szervezetbe, azoknak a kiváló szakembereknek köszönhetően, akik éltek vagy élnek az ICOM által nyújtotta szakmai munka lehetőségével, az ICOM számos eredményt tud felmutatni.

Legfontosabbnak tekinthető a mindig megújított („living document”) Etikai Kódex, amely a szakmai etika kidolgozása és propagálása keretén belül a múzeumi szakma nélkülözhetetlen és megkerülhetetlen alapidokumentuma.

Az ICOM 1977. évi moszkvai közgyűlése határozott a Múzeumi Világnap (május 18.) létrehozásáról, amely azóta is, az egész világon mindenütt ugyanazon a napon más és más kérdéskörre koncentráló rendezvények sorozatával irányítja a társadalom figyelmét a múzeumok fontos szerepére.

Az ICOM szorosán együttműködik az UNESCO-val a kulturális javak jogellenes forgalmának megakadályozása érdekében. Ez a probléma erősen érinti a múzeumokat, mind a gyűjtemények biztonsága, mind a szerzeményezés terén. Az ICOM adta ki a „100 Missing Objects” című kiadvány-sorozatot, melynek segítségével számos műtárgy került vissza jogos tulajdonosához.

Az ICOM ezen kívül a szakemberképzés, az ismeretek terjesztése, a múzeumokkal kapcsolatos tájékozottság növelése, illetve szakmai együttműködés és eszmecsere kezdeményezésével segíti a múzeumi terület magasszintű működését.

4.3 Az Európai Unió

Az Európai Uniónak nincs közösségi kulturális politikája, a kultúra kérdése deklaráltan a tagállamok hatáskörébe tartozik. Egészen 1992-ig, a Maastrichti Szerződést megelőzően, maga a kultúra kifejezés sem fordult elő az Európai Unió alapító szerződéseiben. Az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződés viszont már kiegészült egy, a kultúrára vonatkozó fejezettel. Az 1997-ben aláírt amszterdami szerződéssel módosított alapító szerződés 151. cikkelye alapján a kultúra a tagállamok hatáskörébe tartozik. Ennek értelmében a kultúra a szubszidiaritás elve alapján továbbra is a tagállamok belső ügye marad, azonban a Közösség „közreműködik a tagállamok kultúráinak kibontakoztatásában”, s ami nagyon fontos, figyelembe veszi a kultúra szempontjait más közösségi politikákban. Ez utóbbira azért van szükség, mert a közösségi politikák, mint például a kereskedelmi politika vagy a versenypolitika, kedvezőtlen hatással lehetnek a kultúrára, melyet csupán nemzeti szinten nem lehet kivédeni.

A 2001. évi Nizzai és a 2007. évi Lisszaboni Szerződést is magában foglaló, az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata a kultúrára vonatkozóan az alábbi rendelkezéseket fogalmazza meg:

3.3 cikk (az EUSz. korábbi 2. cikke)

(3) (...) Az Unió tiszteletben tartja saját kulturális és nyelvi sokféleségét, továbbá biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását.

5. cikk (az EUSz. korábbi 5. cikke)

(1) Az Unió hatásköreinek elhatárolására a hatáskör-átruházás elve az irányadó. Az uniós hatáskörök gyakorlására a szubszidiaritás és az arányosság elve az irányadó.

(2) A hatáskör-átruházás elvének megfelelően az Unió kizárólag a tagállamok által a Szerződésekben ráruházott hatáskörök határain belül jár el a Szerződésekben foglalt célkitűzések megvalósítása érdekében. Minden olyan hatáskör, amelyet a Szerződések nem ruháztak át az Unióra, a tagállamoknál marad.

XIII. CÍM KULTÚRA

167. cikk (az EKSz. korábbi 151. cikke)

(1) Az Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget.

(2) Az Unió fellépésének célja a tagállamok közötti együttműködés előmozdítása és szükség esetén tevékenységük támogatása és kiegészítése a következő területeken:

- az európai népek kultúrája és történelme ismeretének és terjesztésének javítása;
- az európai jelentőségű kulturális örökség megőrzése és védelme;
- nem kereskedelmi jellegű kulturális cserék;
- művészeti és irodalmi alkotás, beleértve az audiovizuális szektort is.

(3) Az Unió és a tagállamok erősítik az együttműködést harmadik országokkal és a kultúra területén hatáskörrel rendelkező nemzetközi szervezetekkel, különösen az Európa Tanáccsal.

(4) Az Unió a Szerződések egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kulturái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.

(5) Annak érdekében, hogy hozzájáruljon az e cikkben említett célkitűzések eléréséhez:

---

²⁷http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012/consolidated_versions_of_the_treaty_on_european_union_2012_hu.pdf

— az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében, a Régiók Bizottságával folytatott konzultációt követően ösztönző intézkedéseket fogad el, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolását.

— a Tanács, a Bizottság javaslata alapján ajánlásokat fogad el.

ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK

107. cikk (az EK Sz. korábbi 87. cikke)

(1) Ha a Szerződések másként nem rendelkeznek, a belső piaccal összeegyeztethetetlen a tagállamok által vagy állami forrásból bármilyen formában nyújtott olyan támogatás, amely bizonyos vállalkozásoknak vagy bizonyos áruk termelésének előnyben részesítése által torzítja a versenyt, vagy azzal fenyeget, amennyiben ez érinti a tagállamok közötti kereskedelmet.

(2) A belső piaccal összeegyeztethető:

a) a magánszemély fogyasztóknak nyújtott szociális jellegű támogatás, feltéve hogy azt a termék származásán alapuló megkülönböztetés nélkül nyújtják;

b) a természeti csapások vagy más rendkívüli események által okozott károk helyreállítására nyújtott támogatás;

c) a Németországi Szövetségi Köztársaság Németország felosztása által érintett egyes területei gazdaságának nyújtott támogatás, amennyiben a támogatásra a felosztásból eredő gazdasági hátrányok ellensúlyozásához szükség van. Öt évvel a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően e pontot a Tanács a Bizottság javaslata alapján elfogadott határozattal hatályon kívül helyezheti.

(3) A belső piaccal összeegyeztethetőnek tekinthető:

a) az olyan térségek gazdasági fejlődésének előmozdítására nyújtott támogatás, ahol rendkívül alacsony az életszínvonal vagy jelentős az alulfoglalkoztatottság, valamint a 349. cikkben említett térségek gazdasági fejlődésének előmozdítására nyújtott támogatás, ezek strukturális, gazdasági és társadalmi helyzetére tekintettel;

b) valamely közös európai érdeket szolgáló fontos projekt megvalósításának előmozdítására vagy egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetésére nyújtott támogatás;

c) az egyes gazdasági tevékenységek vagy gazdasági területek fejlődését előmozdító támogatás, amennyiben az ilyen támogatás nem befolyásolja hátrányosan a kereskedelmi feltételeket a közös érdekekkel ellentétes mértékben;

d) a kultúrát és a kulturális örökség megőrzését előmozdító támogatás, ha az az Unión belüli kereskedelmi és versenyfeltételeket nem befolyásolja a közös érdekekkel ellentétes mértékben;

e) a támogatás olyan egyéb fajtái, amelyeket a Tanács a Bizottság javaslata alapján hozott határozatával határoz meg.

108. cikk (az EK Sz. korábbi 88. cikke)

(3) A Bizottságot az észrevételei megtételéhez szükséges időben tájékoztatni kell minden támogatás nyújtására és módosítására irányuló szándékról. Ha a Bizottság úgy ítéli meg, hogy ez a szándék a 107. cikk értelmében nem egyeztethető össze a belső piaccal, haladéktalanul megindítja a (2) bekezdés szerinti eljárást. Amíg ebben az eljárásban végső határozat nem születik, az érintett tagállam a tervezett intézkedéseket nem hajthatja végre.

4.4 Európa Tanács

Az Európa Tanács egy regionális nemzetközi szervezet, amelynek székhelye Strasbourg. Jelenleg 47 tagja van, de nyitva áll bármely olyan európai állam előtt, amely elfogadja a jogállamiság intézményét és garantálja állampolgárai számára az alapvető szabadság és emberi jogokat.

Winston Churchill a Zürichi Egyetemen 1946. szeptember 19-én elmondott beszédében az Amerikai Egyesült Államok mintájára létrehozandó „Európai Egyesült Államok” megalakítását szorgalmazta. Ezt látta a legjobb eszköznek arra, hogy a II. világháborúhoz hasonló háború ismételt kitörése megakadályozható legyen.

Ilyen szoros együttműködést ekkor még nem sikerült kialakítani, de 1949. május 5-én, Londonban 10 állam aláírta a londoni szerződést, melynek keretében megalakult az Európa Tanács, amely alakuló ülését Strasbourgban tartotta 1949. augusztus 10-én. Ezen már 12 állam képviselői vettek részt, mert az ülés kezdete előtt egyetlen nappal, augusztus 9-én társult alapítóként Görögország és Törökország is belépett.

Magyarország 1990. november 6-án helyezte letétbe a csatlakozási okiratait. Az Alapszabályt a magyar Országgyűlés az 1991. évi LXXI. törvénnyel hirdette ki.

4.5 NEMO (Network of European Museum Organisations)

Az Európai Múzeumi Szervezetek Szövetségét (NEMO), az Európa Tanács tagállamainak múzeumi közösségét reprezentáló nemzeti múzeumi szervezetek független szövetségeként 1992-ben alapították. A NEMO jelenleg több, mint 30.000 európai múzeumot köt össze.

A NEMO küldetési nyilatkozata pusztán egyetlen mondatból áll:

„A NEMO azon munkálkodik, hogy a múzeumok szerves részét képezzék az európai életnek egyrészt azáltal, hogy munkájukat és értékeiket a jogalkotók felé közvetítik, másrészt azzal, hogy a múzeumokat információval látják el és lehetőséget teremtenek számukra az együttműködésre.”

4.6 A Bizot-csoport

Az úgynevezett „Bizot csoportot” 1992-ben alapították a francia múzeumok szövetségének (Réunion des Musées Nationaux) elnöke, Irène Bizot kezdeményezésére a világ legnagyobb művészeti múzeumainak vezetői. A csoportosulás formális, új tag, aki mindig az intézmény vezetője, csak az összes tag egyhangú szavazatával vehető fel. Magyarországról dr. Baán Lászlót, a Szépművészeti Múzeum főigazgatóját 2006-ban választották be a csoportba.

A csoport rendszeresen ülésezik, az üléseken a múzeumok mindennapi munkájával és együttműködésével kapcsolatos elvi, elméleti és gyakorlati kérdéseket vitatják meg. A csoport munkájáról keveset tudhat a nagy nyilvánosság. Először 2002-ben tettek közzé egy közleményt az egyetemes múzeumok jelentőségéről és szerepéről (*Declaration on the Importance and Value of Universal Museums*)²⁸, mely szerint a nagy kultúrák korábbi századokban bekerült kincsei nem csupán a műtárgyakat őrző múzeumok nemzetének javát szolgálják, hanem az egész emberiségét. Ezért nem tartják helyesnek a történetileg kialakult gyűjtemények jelentős műtárgyainak visszaszolgáltatását.

A csoport által 1995-ben kiadott, majd 2005-ben revízió alá vett, mára már fontos hivatkozási alappá vált dokumentum, a *General Principles on the Administration of Loans and Exchange of Works of Art between Institutions* címet kapta. A Bizot csoportban részt vevő múzeumigazgatók vállalják, hogy e dokumentumban felsorakoztatott műtárgykölcsönzési elvek mentén fognak egymással szemben eljárni. Az irányelvek modernizálására a Bizot csoport az International Group of Exhibition Organisers-t kérte fel. E csoport vezetői két ütemben, Budapesten fogalmazták újra a kurírokra, illetve a műtárgykölcsönzésre vonatkozó fejezetet,

5. Nemzetközi Egyezmények

- *1954. évi Hágai Egyezmény és két kiegészítő jegyzőkönyve*
- *1957. évi 14. tvr a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában*
- *1970. évi UNESCO Egyezmény*
- *1979. évi 2. tvr. a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének, és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről*
- *1995. évi Unidroit Egyezmény*
- *2001. évi XXVIII. tv. a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról*

Az elmúlt hetven évben az UNESCO, az Egyesült Nemzetek Szervezetének e szakosított intézménye, mely a kulturális értékekkel kapcsolatos nemzetközi kodifikáció fő védnöke, a nemzetközi okmányok olyan

²⁸ http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2004-1/ENG/p4_2004-1.pdf

hálózatának létrehozásán fáradozott, amely meghatározza a kulturális örökség különböző összetevőire kiterjedő átfogó védelem normáit.

Az UNESCO jogi eszközei a nemzetközi egyezmények és az ajánlások. Az UNESCO tagállamoknak nem kötelező az egyezmények ratifikálása vagy az azokhoz való csatlakozás. Eldönthetik, hogy alkalmazzák-e vagy sem az ajánlások normáit. Ugyanakkor a tagállamok köteleessége minden ajánlás és egyezmény kivétel nélküli bejelentése illetékes hatóságaiknak, még ha ratifikációra vagy az elfogadásra nem is történt intézkedés.

A tagállamokat jelentéstételi kötelezettség is terheli „a tudományos és kulturális életre és intézményekre vonatkozó saját törvényeiről, rendeleteiről és statisztikai adatairól”, valamint „speciális jelentést kell készíteni a Közgyűlés számára az egyezmények és ajánlások végrehatása érdekében tett intézkedésekről. A nemzetközi egyezmények és az ajánlások jogi helyzetük tekintetében eltérnek egymástól. Az egyezmények esetében a ratifikáló vagy csatlakozó állam kötelezettséget vállal a benne szereplő előírások betartására. Az UNESCO Közgyűlése által elfogadott ajánlások nem kötelező erejűek, hanem csak felhívást tartalmaznak a megfogalmazott elvek és normák érvényesítésére.

A nemzetközi egyezmények általában az államok valamilyen érdekközösségét juttatják kifejezésre. Jelen esetben az a felismerés vezetett az egyezmények megalkotására, hogy az egyes államok nemzetközi összefogás nélkül nem képesek megvédeni saját kulturális örökségüket. A veszély természetétől függően terjed ki az egyes okmányok hatálya a kulturális örökség tágabb vagy szűkebb, esetleg speciális területére.

Magyarország azon viszonylag kevés országok közé tartozik, amelyek minden eddigi kulturális örökség védelmével kapcsolatos UNESCO Egyezményt kihirdetett, ezzel ezek az egyezmények a magyar jog részévé váltak.

A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló 1954. évi Hágai Egyezményt, az első egyetemes egyezményt, amely kizárólag a kulturális javak védelmével foglalkozik, az UNESCO alkotta meg. Ez az egyezmény mondta ki először, hogy a kulturális javakban okozott károk az egész emberiség kulturális örökségének megkárosítását jelentik.

A kulturális javak illegális forgalmát visszatartani szándékozó 1970. évi Párizsi Egyezmény az ingó kulturális javak nemzetközi védelmének egyik legfontosabb eszköze.

Az UNESCO is igyekszik korszerűsíteni, hatékonyabbá tenni saját egyezményeit. A II. világháború tapasztalataira alapozott, de az utóbbi évek háborúiban alkalmazhatatlannak bizonyult 1954. évi Hágai Egyezmény két kiegészítő jegyzőkönyvvel bővült. A kulturális javak jogtalan nemzetközi forgalmazását

célul tűző 1970. évi Párizsi Egyezmény a magánjoggal ütköző rendelkezései miatt nem válhatott az illegális műkereskedelem hatékony jogi ellenszerévé. Ennek az Egyezménynek a módosítására az UNESCO egy, a magánjog egységesítésével foglalkozó nemzetközi szervezetet, az UNIDROIT-t kérte fel.²⁹

Míg az 1970-es UNESCO Egyezmény a jogellenes kereskedelem problémájával kapcsolatban adminisztratív eljárásokat fektet le, s mindezt az államok szintjén teszi, addig a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. június 24-én elfogadott Unidroit Egyezmény közvetlen lehetőséget nyújt egy lopott műtárgy tulajdonosának, vagy egy államnak, ahonnan a tárgyat jogellenesen vitték ki, hogy egy másik állam bíróságához forduljon. A két egyezmény tehát kiegészíti egymást. Az 1995. évi Unidroit Egyezmény természetesen levonta már az UNESCO Egyezmény elfogadása óta eltelt 25 év tanulságait is: ez jelentkezik pl. az Egyezmények hatályának vizsgálatokor is, az Unidroit ugyanis minden lopott műtárgyra vonatkozik, míg az UNESCO Egyezmény hatálya az általánosan elfogadott értelmezés szerint csak az intézmények által leltárba vett kulturális javakra terjed ki. Az Unidroit Egyezmény továbbá rendkívül szofisztikált módon foglalkozik a különböző jogrendszerekben rendkívül eltérően szabályozott jóhiszemű szerző védelmével is.

Bár a két egyezmény kompatibilis és komplementer jellegű, az UNESCO Egyezményt mindeddig 122 állam, míg az Unidroit-t csak 33 ratifikálta, ez utóbbiak mindegyike részes állama az 1970-es Egyezménynek.

■ *Európai Kulturális Egyezmény*³⁰

Az Európa Tanács égisze alatt 1954-ben létrejött Egyezményt Magyarország – az Európa Tanács elsőként tagjai közé fogadott kelet-európai államként – 1989. november 16-án ratifikálta.

Az Egyezmény célja, hogy elősegítse az európai népek közötti jobb együttműködést az európai kulturális javak megőrzése, mint közös örökségünk, illetve az európai civilizáció tanulmányozása és terjesztése érdekében.

Ennek érdekében minden szerződő fél vállalja, hogy megfelelő intézkedéseket hoz a közös európai kulturális örökséghez történő nemzeti hozzájárulás megőzéséhez, illetve ösztönzéséhez, illetve a lehetőségek keretein belül megkönnyíti a személyek és a kulturális értékek mozgását, illetve cseréjét.

²⁹ Mihály Mária : A kulturális örökség védelme, UNESCO Egyezmények és ajánlások pp8-9 in Magyar Múzeumok, 1995 /1 ;

³⁰ <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?CL=ENG&NT=018>

A saját ellenőrzése alatt álló és európai kulturális értéket képviselő tárgyakat minden Szerződő Fél Európa közös kulturális öröksége szerves részének tekinti, megfelelő intézkedéseket hoz azok megőrzésére és gondoskodik ésszerű hozzáférhetőségükről.

▪ *Európai Egyezmény a kulturális tulajdonra vonatkozó sérelmekről*³¹

Bár ezt a kiváló büntető jogász szakemberek által – a kulturális tulajdon sérelmére elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban – 1985-ben megszövegezett nemzetközi egyezményt több állam aláírta, de nem emelte a belső jogba, az Egyezmény – méltatlanul – nem is lépett hatályba. Ennek oka abban rejlik, hogy az Egyezmény a korát jóval meghaladó modernségű rendelkezéseket tartalmazott, mely fázisba csak mostanában, 30 évvel később ért a jogfejlődés. Az Egyezmény az eltelt idő miatt kisebb módosításokra szorul, azonban – remélhetőleg közeli hatályba lépése után – a kulturális javak nemzetközi jogi védelmének kiváló eszközéül fog szolgálni.

---

³¹ <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?CL=ENG&CM=4&NT=119>

Bibliográfia

- Bizot, I. et al. (1995, 2005) *General Principles on the Administration of Loans and Exchange of Works of Art between Institutions*, International Group of Exhibition Organisers
- Bundesamt für Bevölkerungsschutz, (Bern 2014), *Herausforderungen im Kulturgüterschutz/Les Défis de la protection des biens culturels/Challenges of protecting cultural property*
- De Leeuw, R. et al. (2005) *Lending to Europe: recommendations on collections mobility for European Museums*, European Commission, The Netherlands Ministry of Culture
- European Collections Mobility Project (2010)
- Lyndel V. Prott (2009) *Witnesses to History, Documents and Writings on the Return of Cultural Objects*
- Matassa F. (2011) *Museum Collections Management*
- Patrick J. O'Keefe (2007) *Commentary on the 1970 UNESCO Convention*
- Petterson S. et al.(2010) *Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museum sin Europe*
- Ruth Redmond-Cooper and CharlotteWoodhead (2004) *Cultural Heritage Statutes*
- Van Woudenberg N. (2012), *State Immunity and Cultural Objects on Loan*

Honlapok

- American Association of Museums, www.aam.org.us
- Collections Mobility, www.lending-for-europe.eu
- Encouraging Collections Mobility - A Way Forward for Museums in Europe, <http://www.lending-for-europe.eu/handbook/>
- European Committee for Standardisation, www.cen.eu
- European Union European Agenda For Culture, Work Plan For Culture 2011-2014, September 2012, Open Method of Coordination (OMC), Working Group of EU Member States, Experts on the Mobility of Collections, Practical Ways to Reduce the Cost of Lending and Borrowing of Cultural Objects Among Member States of the European Union, http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/internal/OMC/omc-report-mobility-of-collections_en.pdf
- General survey of state indemnity, http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/public/documents/indemnity/EU_State_Indemnity_Schemes.pdf
- ICOM Múzeumok Etikai Kódexe 2004, <http://www.ace.hu/icom/PDF/etika.pdf>
- International Council of Museums (ICOM), <http://icom.museum>
- International Council of Museum's standards and guidelines, <http://icom.museum/professional-standards/standards-guidelines/>

- Lending for Europe, <http://www.lending-for-europe.eu/>
- Museums Association (UK), www.museumsassociation.org
- Museums, Libraries and Archives Council (UK), www.mla.gov.uk
- Network of European Museum Organisations, www.ne-mo.org
- Pulszky Társaság Múzeumi Szakmai Etikai Kódex (2011) <http://pulszky.hu/dokumentumok/>
- The Netherlands Museums Association, www.museumvereniging.nl
- Touring Exhibitions Group, www.teg.org.uk
- UK Government Indemnity, www.dcms.gsi.gov.uk
- UNESCO, www.unesco.org
- Unidroit, www.unidroit.org
- Regisztrátor csoportok (Registrar Groups)

A nemzeti regisztrátor csoportok a regisztrátorok, kiállítás-szervezők és egyéb múzeumi szakemberek közötti kapcsolatteremtés és információ-csere fórumai. A regisztrátor csoportok nemzeti szabványokat fogalmazznak meg, képzéseket tartanak és szakértelmükkel, tapasztalataikkal elősegítik a kulturális javak nemzeti és nemzetközi kölcsönzését.

- Ausztrália: Australian Registrars Committee (ARC) <http://www.registrars.org.au/about>
- Ausztria: ARC - Austrian Registrars Committee <http://www.austrianregistrars.at/>
- Németország: Registrars Deutschland e.V., <http://www.registrars-deutschland.de/>
- Franciaország: Association française des régisseurs d’oeuvres d’art (AFROA), <http://www.afroa.fr/>
- Olaszország: Associazione italiana registrar opere d’arte, <http://www.registrarte.org/p/index.php>
- Spanyolország: Asociación de Registros de Museos e Instituciones Españolas, <http://armice.org/>
- Svájc: Verein swissregistrars, <http://www.swissregistrars.ch/>
- Egyesült Királyság: UK Registrars Group, www.ukregistrarsgroup.org
- USA: Registrars Committee, American Alliance of Museums (RCAAM) <http://www.rcaam.org/>